

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **Становлення публіцистичного стилю
української мови (на матеріалі буковинських
періодичних видань)**

Виконала:
студентка 2 року навчання освітнього
ступеня «магістр» групи FUkrb1-M18z
спеціальності 035 Філологія (Українська
мова і література)

Булей Мар'яна Василівна

Керівник:
Шеремета Н.П., кандидат філологічних
наук, доцент кафедри української мови

Рецензент:
Главацька О.І., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільський – 2019 рік

ЗМІСТ

БІБЛІОГРАФІЧНІ СКОРОЧЕННЯ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1.	
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ	
ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ.....	11
1.1. Основні поняття і завдання стилістики	19
1.2. З історії вивчення публіцистики	21
Висновок до розділу	30
РОЗДІЛ 2.	
ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ НА БУКОВИНІ	32
2.1. Місце співанок-хронік у формуванні публіцистичного стилю	32
2.2. Ідейно-тематичний аналіз та лінгвальні особливості перших публіцистичних виступів	40
2.3. Публіцистичні виступи Ю.Федьковича.....	51
2.4. Становлення і розвиток української періодики на Буковині	58
2.4.1. Газети «Буковина» та її роль у розвитку публіцистичного стилю...	61
2.4.2. Газетна мова як жанрова система	63
2.5. Вплив письменників на стиль газети «Буковина»	74
Висновок до розділу	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	86

БІБЛІОГРАФІЧНІ СКОРОЧЕННЯ*:

1. Тексти публіцистичних виступів:

Б. – Газета “Буковина” (1885–1918). Перше число вийшло 1 січня 1885 р. Спочатку виходила двічі на місяць; у 1892–1895 рр. як тижневик; від квітня 1895 р. – чотири рази на тиждень; з 1896 р. до 1898 р. – щоденно; 1898–1910 рр. – тричі на тиждень; у 1911–1912 рр. – не виходила; у 1913 і до вересня 1914 р. тричі на тиждень виходила під назвою “Нова Буковина”; у 1915–1917 рр. “Буковина” як тижневик друкувалася у Відні; за час української влади у листопаді 1918 р. виходила у Чернівцях щоденно. Румунська окупаційна влада 11 листопада 1918 р. закрила часопис.

БК. – “Буковинський календар”.

Борба – двотижневик “Борба” (1908-1914) спочатку виходив у Глибоці, від 1913 р. у Чернівцях.

Вісти – “Вісти з Січі” – неперіодичне видання “Союзу Січей на Буковині”.

Жит. – Маковей О. Житєпис Осипа-Юрія Гординського-Федьковича. – Львів, 1911. – 591 с.

Календар РБ – календар “Руської бесіди”.

Л. – “Ластівка” – під цією назвою протягом 1894 – 1896 р. виходив заснований 1885р. місячник “Бібліотека для молодези, селян і міщанства” в Чернівцях.

Листи з України – Листи з України Наддніпрянської П.Вартового (Б.Грінченка). Друковано в “Буковині” з рр. 1892-1893. – К., 1917 – 180 с.

Листи на Україну – Драгоманов М., Листи на Наддніпрянську Україну. – Київ.: Криниця. – 123 с.

* У тексті роботи посилання на бібліографічні скорочені назви видань подаються в дужках у такому порядку: газети – номер, число, рік; журнали – рік, номер, сторінка; щорічні календарі – рік, сторінка; окремі видання – сторінка; багатотомні видання – том і сторінка; «Листи» Б. Грінченка і М. Драгоманова: римськими цифрами – номер листа, арабськими – сторінка.

- МЖФ** – Матеріали до житєписи Осипа Гординського-Федьковича: З перводруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснив О. Маковей. – Львів, 1910. – 653 с.
- НПБ** – Народні пісні Буковини у записах Ю.Федьковича: Упорядники О.Дей, О.Романець. – К.: Музична Україна, 1968 р. – 222 с.
- ПОЮФ** – Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видання. – Львів, 1902. – Т.1 – Х+ 806 с.
- РЛ** – “Родимый листок”.– одне з перших чернівецьких видань штучною мовою москвофільського спрямування (1879 – 1882).
- РР** – газета “Руська Рада” додаток з 1902 року до газети “Буковина”.
- РХ** – “Руська хата”. – Львів-Чернівці, 1877. – 218 с.
- СХ** – Співанки – хроніки: Упорядники О.І. Дей, С.І. Грица. – К., 1972. – 558 с.
- Укр.** – “Україна” чернівецький демократичний тижневик (1913-1914).
- ВрВ** – Bukowiner pedagogische Blätter – 1892. – 10.S – 156.

2. Довідкові та лексикографічні праці:

- ГРНП** – Галицько-руські народні приповідки: Зібрав, упорядкував і пояснив др. І.Франко. – Львів, 1905, 1908, 1910. – Т. 1 – 3.
- ЕСБЕ** – Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – Петербург, 1890–1907.
- ЕУМ** – Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
- ЛТ** – Лесин В.М. Літературознавчі терміни: Довідник. – К.:Рад. шк.,1985. – 251с.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із актуальних завдань сучасної лінгвістичної науки є пізнання історії становлення сучасної української літературної мови в усіх її функціональних різновидах. В українському мовознавстві маємо синтетичні праці з курсу історії української літературної мови І. Огієнка, М. Жовтобрюха, Ю. Шевельова, В. Русанівського та ін., у яких висвітлені окремі аспекти становлення функційних стилів сучасної української літературної мови. Вагомим етапом у цьому процесі дослідники вважають зародження публіцистичного стилю у другій половині XIX – на початку XX ст.

Вітчизняні мовознавці по-різному висвітлюють і аналізують основні джерела виникнення (І. Білодід, В. Русанівський, С. Єрмоленко та ін.), тенденції розвитку, особливості мови і стилю (А. Коваль, М. Жовтобрюх) української публіцистики. М. Жовтобрюх зазначає: «Наукове дослідження історії літературної мови в усій сукупності її стилів і жанрів обов'язково передбачає також і глибоке, всебічне вивчення мови періодичної преси на всіх етапах її існування» [33, с. 3]. У своїх монографіях він висвітлював питання розвитку мови української преси в дожовтневий період. Зокрема, визначив роль періодики в збагаченні й нормуванні української літературної мови – її лексичного складу, граматичної будови та орфографії, у створенні публіцистичного стилю. Однак говорити про вичерпність висвітлення багатьох аспектів цього питання ще передчасно. «На зламі двох століть українське публіцистичне слово прозвучало з особливою силою і залишило для наших сучасників неоціниму духовну спадщину, – підтримують думку М. Жовтобрюха сучасні фахівці, одночасно підкреслюючи нагальну потребу поглибленого, комплексного освоєння української публіцистичної спадщини, – яку ще довго будуть вивчати дослідники всіх профілів – від теорії публіцистики до історії, філософії, літературознавства та *лінгвістики*» [51, с. 13]. Коли ж йдеться про мову і стиль буковинської публіцистики кінця XIX – початку XX ст., то на цю тему досліджень майже немає.

Першу спробу осмислення процесу становлення української публіцистики зробив свого часу відомий український письменник, історик літератури, публіцист і педагог Осип Маковей, надрукувавши в «Літературно-науковому віснику» за 1896 рік статтю «П'ятдесятьлітній ювілей руської публіцистики» [46], в якій з жалем та болем писав: «П'ятдесять літ борби про мову! П'ятдесять літ борби про правопис! Кільки праці і сил змарновано у нас на сю справу, котру вже Маркіян Шашкевич поставив 1837 року в Галичині так ясно. Як поглянути тепер з нагоди ювілею публіцистики на сю борбу, то аж сум збирає куди ми подівали свою енергію! Коли иньші народи, порішивши свою справу національну так, як у нас її рішили І. Котляревський і М. Шашкевич, ішли дорогою поступу далше, у нас десятки літ, спершу з темноти і власної непорядности, а потім вже під впливом словянофілів-обрусителів, змарновано багато-багато праці і літ на боротьбу про питанє, як писати. А коли ми прийшли на думку, що писати, иньші сусідні народи вже нас випередили в неоднім ... і ми тепер терпимо гіркі наслідки сеї боротьби, сих суперечок, котрими газети засівали 50 літ австрійську Русь» [46, с. 184]. Завершує О. Маковей статтю досить категорично: «Перші 50 літ нашої публіцистики можна сміло назвати літами пошесті на народну мову» [46, с. 190]. Загалом мовознавча стаття несподівано завершується висновком про значення буковинської публіцистики для розвитку української мови на Буковині.

Незважаючи на такі невтішні висновки О. Маковей в огляді «З життя і письменства» у цьому ж номері журналу виділив, однак, як новаторську за своїм змістом полеміку п'ятирічної давності на сторінках чернівецької «Буковини» між Б. Грінченком з його «Листами з України Наддніпрянської» та М. Драгомановим з «Листами на Наддніпрянську Україну». «Ті два письменники, — підкреслював він, — дивилися на відносини нашої літератури справедливійше і про вартість та будучину нашої літератури сказали далеко більше нового і основного... . Вони оглядали нашу літературну продукцію з

усіх боків і брали її як результат нашого життя» [45, с. 119]. О. Маковей одним із перших зрозумів значення полеміки між Б. Грінченком і М. Драгомановим як визначного явища української публіцистики кінця XIX століття, важливого моменту розвитку української літератури загалом.

Як вагоме явище не лише в літературному, а й у громадсько-політичному житті українського суспільства друкованої в «Буковині» листовної полеміки між Б.Грінченком і М.Драгомановим вважав за потрібне відзначити й І. Франко в написаній спеціально для відомого російського енциклопедичного видання І. Ефрона і Ф. Брокгауза статті «Южнорусская література», покликаючись, зокрема, на «Листи на Наддніпрянську Україну» М. Драгоманова як приклад «замечательного разбора разных спорных вопросов современной украинской жизни» [77, с. 321]. Сам І. Франко активно полемізував з публіцистами «Буковини». Статтею «Політики чи кар'єристи?» він гостро реагував на друкований в газеті протягом березня-квітня 1896 року публіцистичний виступ С. Смаль-Стоцького «Політика реальна» [79].

Грунтовну оцінку загальноукраїнського значення буковинської публіцистики кінця XIX – початку XX ст. дав академік ВУАН, відомий історик і критик літератури, публіцист С. Єфремов у своїй фундаментальній праці «Історія українського письменства» (1911 р.). Газету «Буковина» він оцінює як таку, що на своїх шпальтах «містила принципової ваги праці, які виходили поза межі локальних інтересів», серед цих праць на перше місце ставлячи дискусію між Б. Грінченком і М. Драгомановим [30, с. 532]. А те, що до 1894 р. «Буковина» мала цензурний дозвіл і на поширення в Росії, то вона, перейшовши через кордон, «поставила, – зауважує автор, – перед українцями питання громадсько-політичного характеру і примушувала переглянути теоретичне надбання і практичні здобутки українства» [30, с. 532].

Так було трактовано в літературі буковинську публіцистику кінця XIX – початку XX ст. Однак очевидно, що жоден із вищезгаданих авторів не розглядав її як джерело мовознавчих студій, не цікавився нею зі стилістичного

боку, не вивчав особливості становлення і розвиток публіцистичного стилю на Буковині і, відповідно, не аналізував стилеутворювальних компонентів публіцистичних статей, надрукованих на сторінках «Буковини» за період з 1885 по 1918 роки.

Л. Ткач у передмові до монографії «Українська мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. Частина I: Матеріали до словника» цілком слушно зауважує: «Уже давно настав час практичного засвоєння попереднього мовного досвіду в усій повноті його соціологічного і культурного контекстів», а «мовний досвід буковинської преси належить до таких явищ, які без будь-яких застережень мають самодостатню вартість для дослідника, оскільки цей досвід не був суто локальним, а виступав частиною загального» [73, с. 8].

Отже, актуальність дослідження зумовлена недостатньою кількістю в сучасній лінгвістиці праць, присвячених лінгвостилістичному аналізу публіцистики буковинської преси, її витоків в оригінальному жанрі карпатського фольклору – співанках-хроніках, а також як джерела вивчення історико-культурних чинників, що впливали на соціальний статус, функціональні сфери та ступінь внутрішнього розвитку української літературної мови на Буковині кінця XIX – початку XX ст., зокрема становлення публіцистичного стилю загальнонародної української літературної мови зазначеного періоду.

Мета роботи. З'ясувати роль буковинської преси у процесі розвитку нової української літературної мови, усіх її функційних різновидів; встановити особливості процесу становлення публіцистичного стилю української літературної мови на прикладі Буковини кінця XIX – початку XX ст.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Виявити своєрідність джерел буковинської публіцистики і їх вплив на подальший розвиток стилю; здійснити ідейно-тематичний та мовностилістичний аналіз найхарактерніших з публіцистичних виступів преси.

2. Висвітлити процес становлення і розвитку української періодичної преси на Буковині та провідну роль у ньому газети «Буковина».

3. З'ясувати особливості формування і функціонування публіцистичного стилю у пресі Буковини досліджуваного періоду.

Об'єкт дослідження – українська преси Буковини кінця XIX – початку XX ст.

Предметом дослідження є стилеутворювальні компоненти публіцистичного стилю української преси на Буковині у кінці XIX – на початку XX ст.

Хронологічні рамки дослідження: за вихідний рубіж узято 1885 рік – рік виходу першої україномовної газети «Буковина», редагованої Юрієм Федьковичем. Саме в означений період зароджується буковинська літературна публіцистика.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань застосовано якісний описовий метод з елементами порівняльно-історичного.

Джерельною базою роботи є газетні та журнальні статті буковинської періодики досліджуваного періоду, які зберігаються у фондах наукових бібліотек Чернівецького університету, зокрема на сайті.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено одну з перших спроб визначення самобутності процесу становлення буковинської публіцистики на основі використання традицій своєрідного жанру карпатського фольклору, характерною ознакою якого є наявність “справжньої народної публіцистики” – співанок-хронік, або новин; з'ясовано підстави для твердження про загальноукраїнське значення буковинської преси у розвитку загальнонародної української літературної мови, яке доводиться за результатами дослідження стану української літературної мови кінця XIX – початку XX ст. на Буковині, особливостей розвитку громадсько-політичного, культурного та економічного життя краю.

Теоретичне та практичне значення. Результати дослідження можуть бути застосовані у синтетичних працях з історії української літературної мови, при поглибленому вивченні історії функціонування української літературної мови на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст., а також для з'ясування додаткових, нових відомостей про характерні процеси становлення й ознаки публіцистичного стилю. Зібраний матеріал і теоретичні міркування можна використати у вузівській практиці при розробці відповідних курсів і спецкурсів з історії української літературної мови та стилістики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. З теми дипломної роботи магістра підготовлено науковий виступ “Співанка-хроніка як засіб інформації та агітації (на матеріалі періодики)” на наукову конференцію студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році. Основні положення роботи апробовано на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Дискурс у колі антропоцентричних наук: загальнолінгвістичні та прикладні аспекти» (28 березня 2019 р., м. Миколаїв)

Обсяг і структура роботи. Робота складається із вступу, двох основних розділів, висновків та списку використаних джерел, що налічує 88 позицій. Загальний обсяг роботи – 92 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Для вивчення становлення і функціонування публіцистичного стилю української мови кінця XIX – початку XX ст. на Буковині доцільно звернутися до лінгвостилістичних методів, які широко використовуються в українському мовознавстві і є важливим інструментом у визначенні ролі публіцистичного стилю у загальному процесі становлення і диференціації літературної мови.

Лінгвостилістичні дослідження тісно переплітаються з вивченням проблем історії української літературної мови, становлячи на кожному її етапі кінцевий пункт дослідження, перебувають у тісному зв'язку з історією розвитку національної літератури і культури, з історією народу [49, с. 3–4].

Зародження лінгвостилістичних досліджень української мови пов'язують з ім'ям П. Житецького, який у 1876 р. опублікував працю “Описание Пересопницкой рукописи XVI ст.” Йому ж належить і порівняно детальний опис мовно-стилістичних засобів українських народних дум, вміщений у праці “Мысли о народных малорусских думах” (К., 1893). В українських мовознавчих працях кінця XIX – початку XX ст. розглядалась мова пам'яток, в яких формувались і розвивались основні засади лінгвостилістики [2, с. 207]. Але як самостійна наукова дисципліна лінгвістична стилістика сформувалася порівняно пізно, лише з 20-30 років XX століття, тобто після того, як була вже достатньо вивчена лексикологія і граматика української мови.

Природно, що найбільш розробленою у функціональному плані виявилась стилістика художньої мови. У дослідженні цієї галузі стилістики велика заслуга у вітчизняному мовознавстві належить О. Потебні, Д. Овсянико-Куликовському, а пізніше О. Пешковському, Л. Щербі та В. Виноградову [12 – 17; 57 – 59].

Однією з перших праць у Європі з функціональної стилістики був трактат із французької стилістики Ш. Баллі (1909), проте він не одразу знайшов належну підтримку і розвиток у працях учених, хоча майже кожен з дослідників вважав себе послідовником “Французької стилістики” Ш. Баллі [1].

Розвиток і оформлення лінгвістичної стилістики (іноді її називають функціональною стилістикою, на відміну від літературознавчої, дехто вважає їх різними напрямками мовознавчої науки) пов’язується з діяльністю таких визначних учених, як Л. Якубинський, Г. Винокур, В. Виноградов, Л. Щерба, Б. Ларін, Є. Поліванов, Л. Булаховський, О. Єфимов, І. Білодід, С. Єрмоленко та ін., а також з діяльністю Празького лінгвістичного гуртка та його пізніших послідовників у Чехословаччині [3 – 8; 12 – 19; 25 – 26].

Українська лінгвостилістика радянського періоду склалася теж у 20–30 роки ХХ ст., коли було надруковано низку статей про мову творів української літератури. Однією з найвизначніших праць того часу було дослідження Ю. Шевельова “Традиції і новаторство в лексиці і стилістиці І. Котляревського”, написане ще в 30-х роках, але видрукуване у 1998 році у Чернівцях. У праці лексика творів І. Котляревського розглядається, з одного боку, у зв’язках з українською літературою ХVIII ст., з інтермедіями, з творчістю дяків-пиворізів, традиціями російського класицизму, з іншого, – як лексика зачинателя, завдяки якому в українську літературну мову приходять народність, фольклор і т.д. Учений робить висновок, що творчість І. Котляревського – “це міст між старою традицією і новими повіями” [82, с. 8]. Робота Ю. Шевельова стала для мовознавців зразком синтетичного підходу до аналізу мовної спадщини у нерозривному зв’язку з історією культури, історією народу на певному етапі її розвитку.

Особливого поширення набули лінгвостилістичні дослідження мови творів українських письменників у 50–60 роки ХХ ст. У цей період з’являються праці про мовотворчість багатьох українських письменників. Завершенням цього процесу став вихід у світ цілої низки лінгвостилістичних монографій,

серед яких вирізняються праці І. Білодіда “Питання розвитку мови української радянської прози (переважно післявоєнного періоду, 1946 – 1950 рр.” (1955) та Л. Скрипник “Особливості мови і стилю української художньо-історичної прози” [14]. Цей період у розвитку української лінгвостилістики хоч і мав свої недоліки (робота українських мовознавців була в основному зосереджена на особливостях стилю художньої літератури, поза увагою залишились інші функційні стилі української літературної мови, зокрема публіцистичний), одгак були розроблені загальна методика й основні методи лінгвостилістичних досліджень, які використовуються українськими дослідниками і на сучасному етапі.

Синтетичні дослідження мовостилю пам’яток української мови, які з’явились наприкінці 90-х років, стали продовженням традицій україністів діаспори. Так, книга В. Чапленка “Українська літературна мова, її виникнення й розвиток” містить дуже багатий, старанно зібраний матеріал. Автор висвітлює розвиток нової української літературної мови кожного конкретного часу (період від середини XVIII ст. і до 30-х рр. XX ст. включно) на широкому тлі історичних подій і суспільної мовно-культурної ситуації [80]. Поглиблене вивчення історії української літературної мови спирається на нові дані лінгвостилістичних досліджень мови творів як старої, так і нової української літератури, про що свідчить “Історія української літературної мови” акад. В.Русанівського (2001 р.) [65, с. 3], хоча самі ці дослідження, постачаючи матеріал для історії літературної мови, становлять предмет лінгвостилістики, яка “займає проміжне становище між власне мовознавством і літературознавством, існуючи на межі цих двох філологічних наук” [2, с. 206]. У монографії “Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики” знайшли подальше опрацювання проблеми функціональної стилістики, стилістичної диференціації фразеологізмів, взаємодії стилістики мови і стилістики мовлення [72]. М. Кожина у розділі “До основ функціональної стилістики” цієї монографії не тільки чітко визначає предмет функціональної стилістики, а й

виокремлює основні проблеми і напрямки подальших лінгвостилістичних досліджень [38, с. 21]. Справедливими, на нашу думку, є її зауваження, що предмет функціональної стилістики – не взагалі всі стилістичні, в тому числі емоційно-експресивні засоби мови, які протиставляються нейтральним, і, звичайно, не лише стилі художньої літератури, і навіть не побудова стилістично правильного мовлення, а – функціональні стилі, принцип їх організації, причинні основи їх утворення, закономірності функціонування мови в соціально-типових сферах спілкування і т.д. [38, с. 24]. Лінгвостилістика не обмежується вузькомовним аспектом, оскільки сукупністю ознак не вичерпується характеристика того чи іншого функціонального стилю і – відповідно – його розуміння. Поняття стилю значно глибше, ніж сукупність певних засобів.[38, с. 21–32]

Основними у магістерській роботі стали й основні завдання лінгвостилістики, окреслені в цій монографії, серед яких виокремлено: опис статистичних параметрів функціональних стилів мовлення, вивчення становлення функціональних стилів у їх історичному розвитку, дослідження емоційності та експресивності окремих стилів. Лінгвостилістика виробила й свої спеціальні методи дослідження стилів. На наш погляд, досить ефективним є статистичний метод. При цьому важливо, щоб він був якісно-кількісним, пояснювальним, інтерпретаційним, оскільки чисто формальних підрахунків недостатньо для встановлення причинних основ організації стилів. Досить суттєво, щоб статистичному дослідженню піддавались не лише мовні одиниці, а і їх значення та особливості вживання. Крім того, дуже важливо встановити системи зв'язків одиниць, що вивчаються, та їх частоти. Як один із методів вивчення зв'язків лінгвістичного й екстралінгвістичного в стилі може бути запропонований кількісно-якісний метод, умовно названий “методом зняття зрізів”, який дозволяє встановити деякі стилетворчі (сильні і слабкі) чинники і визначити базову екстралінгвістичну основу ряду функціональних стилів [38, 25].

У кінці 80-х років у мовознавстві знову було порушено питання про розмежування понять стилю і жанру, про функціональну і стилістичну диференціацію мовлення. На перший план виходить проблема диференціації продуктів мовленевої діяльності – текстів.

Хоча основами для диференціації мовлення залишаються різні умови спілкування: форма мовлення, сфера спілкування, форма суспільної свідомості і мислення, тип змісту, комунікативне завдання і т.д. (за цими принципами виділяється письмове й усне мовлення, побутове і публічне, наукова і художня література, публіцистика, офіційно-канцелярська документація, різноманітні жанри видів писемності). До виділених за екстралінгвістичними показниками видів текстів застосовується термін “стиль”. Але номенклатура та ієрархія виокремлених у такий спосіб стилів залишалась спірною. Однією з найважливіших причин цього було непорозуміння щодо ролі тих або інших обставин спілкування як стилетворчих факторів. Так, одні дослідники розрізняли як стилі усну і писемну мови, а інші – ні [9; 10; 20; 38 – 41].

Жанри писемності теж визнавались або не визнавались на екстралінгвістичному підґрунті. Так, М. Кожина виключала їх з числа стилів через те, що різниця між ними визначається не особливостями мови, а жанром як поняттям літературознавчим, загальнокультурним. У цьому її думка збігається з визначенням Р. Будагова, який вважав, що стилі формуються лише факторами, пов’язаними з “самою природою мови”, – з її комунікативною функцією і з її історією. М. Кожина полемізує з цього приводу з М. Бахтінім, вважаючи, що стверджувати подібне можна тільки “з точки зору будови мови, та лише з цієї вузької точки зору. Але розвиток мовознавства останніми роками направлено в бік комунікативно-функціональної лінгвістики, в сферу екстралінгвістичних міждисциплінарних досліджень, до яких належать і проблеми мовного спілкування, у тому числі й теорія жанрів” [87, с. 29].

На позамовних засадах ще у роботах В. Виноградова 50-х років заперечувалися й експресивні стилі.

Усі ці розходження у розумінні стилістичних різновидів були викликані нечіткістю термінології, її небажаною синонімічністю, коли одне і те ж поняття різними авторами називається по-різному. Н. Петрищева вважала, що основна причина цього різнобою полягає в “нечіткості, хибкості меж між ділянками, на які поділяється мовлення - продукт користування мовою в процесі спілкування і мислення” [69, с. 29].

Різний підхід простежується і до внутрішньомовних умов визначення стилів, хоча думка, що кожний стиль повинен мати власні, специфічні для нього мовні засоби, загально визнана. Вимоги, які ставляться і сьогодні до мовної природи стилів, відбиваються і на розумінні номенклатури стилів. Так, за визначенням Д. Шмельова, термін “стиль” зберігається “за тими типами мовлення, які найбільше характеризуються однорідною стилістичною організацією” [83, с. 75]. Учений виділяє такі функціонально-мовленєві стилі, як: науковий, офіційно-діловий і публіцистичний, від якого, як він вважає, варто відмежувати газетно-публіцистичний [83, с. 69]. Мовний критерій виступає в таких випадках як додатковий по відношенню до екстралінгвістичного, як критерій другого рівня класифікації.

Як бачимо, розмірковування різних авторів не призвели до чіткого визначення стилю. Проблема стилів, хоч і має давню історію, проте й досі залишається маловивченою. Але загально визнано, що мовною основою для диференціації текстів є подібність, різниця стилістичного вираження і тих особливостей, якими обумовлено це вираження, – подібність і різниця їх стилів [69].

І у цьому напрямку велись дослідження багатьох науковців. Це призвело до звуження стилістичних досліджень у комунікативному аспекті, пов’язаному виключно зі стилістикою текстів, обмеженому теорією жанрів, розробленою М. Бахтіним. Це зауважують сучасні науковці: “Важко уявити, що стилістика з довгими традиціями і багатим доробком могла би бути поглинутою (хоч такі голоси і лунають) лінгвістичною текстологією... Хоча відомо, що обидві ці

галузі спираються на відкритість та індисциплінарний характер (в обох випадках виразними є зв'язки з літературознавством, а також з тенденціями до розвитку у своїх рамках теорій субдисциплінарних, а в межах лінгвістичної текстології (теорії тексту, граматики тексту, прагматики тексту чи власне генеалогії) спричинює те, що обидві ці дисципліни добре асимілюють нові теорії, поширюючи одночасно об'єм проблем, які підлягають науковому опису, а тим самим неухильно зближуються між собою” [87, с. 40]. Отже, “стилістика загалом не відкинула функціональних стилів і не збирається обмежити своїх перспектив виключно аналізом тексту (прикладом цього може бути збільшення досліджень індивідуального стилю і зосередження уваги на манері письма)” [87, с. 40].

Але все ж таки більшість мовознавців і сьогодні схилиються до найзагальнішого визначення стилю, запропонованого акад. В. Виноградовим: “Стиль – це суспільно усвідомлена та функціонально обумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів застосування, відбору і поєднання засобів мовленнєвого спілкування в галузі тієї або іншої загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими ж засобами відображення, які служать для інших цілей, виконують інші функції в мовленнєвій суспільній практиці певного народу” [13, с. 73]. Уявлення про стиль як систему прийомів та засобів, що їх відбирають у відповідності з метою і методом впливу на адресата, – функціональне по суті, – знаходять ще в працях Арістотеля. Пізніше функціональний поділ стилів був відроджений у міркуваннях В. Гумбольта про відмінність практичної і художньої мови, які перейняв О. Потебня і розвинув у XX ст. у вченні про функціональні стилі. Воно склалося в двадцяті роки в Росії і знайшло вияв у тридцяті роки в працях Празького лінгвістичного гуртка, а пізніше отримало розвиток в повоєнних дослідженнях [60, с. 276].

В. Виноградов у своїх численних роботах зі стилістики підкреслив системний характер стилів, розмежував такі поняття, як “стиль мови” та “стиль

мовлення”, дав їм визначення і довів органічний зв'язок стилів мови та стилів мовлення, їх взаємозв'язок та взаємодію. Роботи В. Виноградова послужили поштовхом для подальших досліджень в галузі стилістики.

Стилї мови, які виникають на екстралінгвістичній основі, є певними системами, які конфронтують з іншими системами і об'єднані переважним вживанням в них тих або інших мовних засобів, які використовуються з певною метою в певних умовах спілкування. Дослідники підкреслюють, що стилї мови – це структурно-функціональні її варіанти, співвідносні з різними типами людської діяльності й розмежовані за стійкими і закономірними особливостями у використанні мовного матеріалу. Постійне і закономірне використання в стилях певних мовних засобів дозволяє говорити про стилетворчу роль цих засобів у певному функціональному стилі.

Існує тісний зв'язок лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, які визначають специфіку кожного функціонального стилю. У російському мовознавстві ці питання стосовно публіцистичного стилю розглядав В. Костомаров. Він вважає, що “діалектична єдність організуючо-впливової функції переконання та інформаційно-змістової функції повідомлення є тим головним співвідношенням, яке задане екстралінгвістично, яке зобов'язане обслуговувати літературну мову в газеті. В моделюванні цього співвідношення і слід шукати конструюючий принцип газетної мови як деякої сукупної єдності мовних явищ, тих, що доцільно і традиційно обслуговують цю сферу спілкування” [43, с. 43].

Стиль мовлення – це визначена система використання мови, її функціональних стилів, яка “обумовлена жанром (різновидністю) суспільного мовлення, ситуацією, характером аудиторії і т.д.” [54, с. 9].

Розрізняють такі основні функціональні стилї сучасної української літературної мови: розмовний, публіцистичний, науковий, офіційно-діловий, художній, конфесійний (ЕУМ, 603). В основі функціонально-стильової диференціації мови лежать як позамовні, так і власне мовні структурні ознаки.

Функціональні стилі розрізняються кількісними показниками вживаних мовно-структурних одиниць, а також функціями, які вони виконують у конкретних текстах. Як уже зазначалось, сама класифікація різна в різних учених, тому число функціональних стилів і їх назви не збігаються у різних класифікаціях. Основні ж функціональні стилі, зокрема публіцистичний, засвідчені майже всіма класифікаціями.

1.1. Основні поняття і завдання стилістики

Дослідження функціональних стилів сучасної української мови, проблеми, пов'язані з виділенням та описом стилів, і сьогодні перебувають у центрі уваги як окремих учених, так і цілих творчих колективів. На сучасному етапі розвитку наукової думки виділення функціональних стилів майже не викликає заперечень у дослідників, хоча Л.Синельникова ставить під сумнів існування функціональних стилів у сучасній російській мові [67, с. 57–60]. Але в науковий обіг уведено визначення самого поняття «стиль», визначено (більш або менш чітко) основи класифікації функціональних стилів, запропоновано досить струнку класифікацію стилів, вирізнено специфічні властивості кожного стилю, їх основні, визначальні ознаки.

Труднощі й неточності у класифікації стилів сучасної української мови можна пояснити як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Ці труднощі пов'язані зі складністю самого об'єкта вивчення, з нечіткістю, полісемічністю поняття «стиль», з різним розумінням специфічних особливостей стилю, з нерозрізненням понять «стиль мови і стиль мовлення» і насамкінець з тим, що в основу класифікації покладені різні принципи.

Найглибше і найширше питання української стилістики висвітлюються у п'ятій книзі академічного видання «Сучасна українська літературна мова» (1973) за редакцією І. Білодіда, появі якої передувало широке розгортання досліджень у галузі як теоретичної, так і практичної стилістик. Такого всеохоплюючого опису стилістичних засобів української літературної мови з

глибоким їх теоретичним осмисленням до появи цієї роботи ще не було. Праця містить детальний виклад загальних теоретичних питань стилістики з урахуванням досягнень мовознавчої науки (див. вступну частину), і всебічний опис лексичних, фразеологічних, фонетичних, морфологічних, словотворчих, синтаксичних і стилістичних засобів української літературної мови, чому присвячена основна частина роботи, і опис ритмомелодійних та стилістичних засобів усного мовлення. Дослідження високо оцінене фаховою критикою як серйозне, в якому, з одного боку, синтезуються найважливіші досягнення української науки в галузі стилістики, а з другого – здійснено ряд спеціальних пошукових досліджень з метою всеохопного опису стилістичних засобів української літературної мови не лише в її писемному, а й в усно-розмовному різновиді.

Явище диференціації стилів безпосередньо залежить від суспільного функціонування мови. Виділяючи в історії мови проблему мовного вживання і вважаючи її змістом історичної стилістики, Г.Винокур підкреслював, що в реальній дійсності будова мови виявляється тільки в тих чи інших формах її вживання, і що ці форми, історично змінні, впливають на історію самої мовної будови [18, с. 221–222].

Як вважає Н. Непийвода, «кожен стиль оформляється у своїй, тільки йому властивій, сукупності жанрів» [53, с. 25.]. З розширенням сфери, яку обслуговує стиль, збільшується специфіка жанрових різновидів – тексти набувають жанрової однозначності, дедалі чіткіше відмежовуючись від текстів інших жанрів. Нові комунікативні завдання ведуть до виникнення нових типів текстів, які з часом, закріпивши за собою певний набір мовних засобів, виділяються в окремі жанри. Згодом відбувається не лише внутрішньостильовий жанровий перерозподіл – кардинальних змін зазнають цілі стилі. Так, у XVIII ст. змінилося саме поняття стилю – від поділу за ступенем образної ускладненості (високий, середній і низький «слоги») до структурно-функціональних стилів. Це є свідченням ускладнення і розвитку

мови як засобу комунікації [31, с. 94-95]. Таким чином, сукупність жанрів певного стилю – це відкрита система, якій властиві внутрішні взаємопереходи. Динамічність цієї системи виявляється в тому, що новий жанр виникає і усталюється в межах старого – так само кожен наступний стиль починається з попереднього.

Дослідники як один із основних стилів сучасної української мови виділяють публіцистичний. Однак проблеми, пов'язані з описом публіцистичного стилю, з виділенням його місця в системі функціональних стилів української мови, з встановленням меж його використання, з аналізом його основних функцій і тих ознак, які визначають специфіку публіцистичного стилю як в практичному, так і в теоретичному плані ще досі не розв'язані остаточно. Це пов'язано із загальними труднощами у вирішенні питань функціональної стилістики.

Виходячи з дослідження стану розвитку публіцистичного стилю на Буковині кінця XIX – початку XX ст. ми аналізували такі основні жанри публіцистики, як передмова, післямова (у буковинських альманахах зазначеного періоду) та передова стаття, статті на політичні теми, дописи (у буковинській періодичній пресі кінця XIX – поч. XX ст.). Окрім того, при дослідженні джерел виникнення публіцистичного стилю на Буковині, певні ознаки публіцистичності (засіб інформації, агітації, своєрідних коментарів важливих соціальних і політичних подій та процесів) виявлено нами і в такому особливому жанрі гуцульського фольклору, як співанки-хроніки (аналогічні твори румунського фольклору називали ще «усними газетами»).

1.2. З історії вивчення публіцистики

Термін публіцистика побутує в науці досить давно, але є до певної міри умовним і викликає справедливі заперечення в науковців.

Нечіткість та розмитість самого поняття спричинює й різні погляди мовознавців-стилістів на сам об'єкт дослідження: чи ним виступає власне

публіцистичний стиль, чи мова тих жанрів, у яких цей стиль реалізується. Тут є принципові відмінності, які, до речі, спричинили наявність таких термінологічних варіантів, як публіцистичний стиль, мова публіцистики, стиль публіцистичної літератури, стиль масової інформації, стиль масово-політичної і ділової інформації, мова преси тощо. Лінгвісти продовжують обговорювати питання про внутрішньостильову диференціацію мови публіцистики, тобто про особливості реалізації загальномовних засобів цього стилю.

Мова публіцистичного стилю в перші післяреволюційні роки знайшла своє відбиття у численних статтях про культуру мови, написаних найчастіше з приводу мови періодичної преси, зокрема газет, що публікувалися переважно в різних періодичних виданнях: Сулина М. «Із лексики збірника третього «Плуг» // Плужанин. – 1927. – №6. – с.56–60. Його ж «Трохи про мову «Плуг» // Плужанин. – 1927. – №8. – с.19-23. Його ж «Дещо про культуру української мови» // Молодняк. – 1927. – №2. – с.63–73. Його ж «Дещо про нормативно-мовну справу» // Молодняк. – 1928. – №5. – с.15–19. Його ж «Мова української газети» // Червона преса. – 1927. – №3–4. – с.23–25. Гладкий М. «Наша газетна мова» Х.; К., – 1928. А.Кримський «З приводу мови в «Кам'яних будівельних матеріалах Київщини». Акад. П.Тутковський // ЗІФВ ВУАН. – 1926. – кн. 9. – с.369–370 [2].

Цілу низку робіт з культури мови, які відіграли велику роль у поширенні норм загальноукраїнської літературної мови на західноукраїнських землях, опублікував І. Огієнко, серед них є і присвячена мові преси публікація «Як писати для широких мас» (Жовква, 1934).

У повоєнні роки публіцистика зацікавила дослідників і в інших аспектах вивчення. У цей час з'являється дисертаційне дослідження А. Коваль «Мовні засоби української прогресивної публіцистики кінця XIX – поч.XX ст.» (1954) [37]. У роботі з'ясовується місце публіцистичного стилю серед інших стилів української літературної мови і стан його розвитку в кінці XIX – на поч. XX ст., виділяються жанри публіцистики за спільністю ідей і тематики, агітаційною

загостреністю, а звідси й користування певним колом мовних засобів: 1) публіцистична стаття, 2) науково-публіцистична стаття, 3) публіцистично-критична стаття, 4) листівка, 5) нарис, 6) допис, 7) рецензія, 8) передмова, 9) післямова [37, с. 42]. Окрім того, дослідниця вбачає ознаки публіцистичності і в суто художніх жанрах: вірш у прозі, листи, щоденники, мемуари [37, с. 48]. Розглядаються стилістичні прийоми, які характеризують публіцистику як «бойовий полемічний жанр», джерела формування публіцистичної лексики та шляхи засвоєння публіцистичними стилями фразеологічних скарбів української літературної мови, а також досліджуються прийоми утворення нової публіцистичної фразеології. Тут західноукраїнська публіцистика характеризується як «буржуазно-націоналістична» і протиставляється «прогресивній». У цей же час виходить стаття А.Коваль «Публіцистичний стиль української літературної мови кінця XIX – початку XX ст.» в журналі «Українська мова і література в школі» (1955). А.Коваль підготувала також посібники зі стилістики для вищої школи. Так, 1960 р. виходить перший випуск її «Практичної стилістики сучасної української мови», присвячений використанню лексичних і фразеологічних засобів мовлення, а 1962 р. повніший курс лекцій для слухачів відділу газетних працівників під назвою «Практична стилістика української мови». В 1967 р. ці посібники у доопрацьованому вигляді вийшли під назвою «Практична стилістика сучасної української мови». Ця праця певний час слугувала як підручник для філологічних факультетів. Доповнене й доопрацьоване видання книжки було здійснене в 1978 р. у ВО «Вища школа». Як зазначав С. Бевзенко: «Це перший вдало складений вузівський посібник з української стилістики, в якому враховано як досягнення вітчизняної стилістичної науки, так і все багатство стилів і жанрів сучасної української літературної мови» [2, с.113-114].

Інші публікації цього періоду становили швидше розвідки з питань культури мови: І.Чередниченко «Мова періодичної преси і боротьба за піднесення культури українського слова» (1964), Д.Баранник «Образна

семантика і газетний текст. Метафора в газеті» (1964), нормативний довідник Т.Ярмоленко «Стиль і мова газети» (1965) та стаття М.Швидкої «Про деякі огріхи у мовній практиці газет» (1967), хоча є кілька статей, присвячених теоретичним питанням стилістики, в яких дослідники торкаються проблем і публіцистичного стилю: П.Плющ «Історичний розвиток стилів української літературної мови» (1968) та Д.Баранник «До питання про «інформаційний» стиль мови» (1967). Не можна не сказати про дослідження цього часу російського мовознавця В.Костомарова, зокрема його статтю «Стилистические «смещения» в языке газеты», надруковану в «Вопросах культуры речи» (вип. 8, 1967), і пізнішу монографію «Русский язык на газетной полосе» (1971). Погляди вченого на особливості функціонування російської мови на сторінках газети вплинули на подальше дослідження функціонування української мови в сучасній періодиці і пресі кінця XIX – поч. XX ст.

Окреміше місце серед стилістичних досліджень 60-х років посідає фундаментальний курс української стилістики І.Чередниченка «Нариси з загальної стилістики сучасної української мови» (1962). У книзі докладно опрацьовані питання фоностилістики і стилістичного синтаксису, виконано систематичний опис стилістичних засобів української літературної мови в усій різноманітності її стильових різновидів. Значне місце у праці приділено опису стилів масової радянської преси, які, в свою чергу, поділяються на стиль масової інформації і матеріали, оформлені в публіцистичному стилі (публіцистичні твори, журнальні статті – передові, оглядові, нариси, рецензії тощо) [81, с. 52]. Детально викладені теоретичні питання загальної стилістики, де зазначено, що, «зважаючи на велику різноманітність стильових різновидів, які виявляються у різних аспектах стильової диференціації мови і перехрещуються між собою, не можна розташувати ці стильові різновиди в одному ряді, класифікувати їх на єдиній основі... от чому при визначенні стильової диференціації української мови в цілому довго вживалися такі назви: мова (тієї, чи іншої галузі вжитку, без розподілу на стильові різновиди), стилі

(група стильових різновидів) і стиль (окремих стильовий різновид мови)». Учений пропонує таку класифікацію стильових різновидів у сучасній українській мові: 1) мова живого усного загальнонаціонального спілкування, 2) офіційно-діловий стиль, 3) мова наукової і технічної літератури, 4) стилі масової радянської преси та агітаційно-масової публіцистики, 5) ораторський стиль, 6) мова художньої літератури та естетико-художньої публіцистики. Праця І.Чередниченка протягом тривалого часу «була майже єдиним надійним порадином з української стилістики» [2, с. 118]. На неї покликався і М. Жовтобрюх, досліджуючи мову преси кінця XIX – поч. XX ст. На наш погляд, праці М.Жовтобрюха «Мова української преси (до середини 90-х рр. XIX ст.)» (1963) та «Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.)» (1970) є внеском в доробок не лише історії української літературної мови, а й лінгвостилістики, тому що в них на матеріалах української преси XIX – поч.атку XX ст. простежується становлення і розвиток публіцистичного функціонального стилю в новій українській літературній мові дожовтневого періоду. Ці монографії відкрили нові аспекти лінгвостилістичних студій українських мовознавців.

Проблемі дослідження публіцистичного стилю сучасної української мови, становленню і класифікації його норм присвячені розділи монографій 70-х років «Мова і час» (1977), «Мова сучасної масово-політичної інформації» (1979) та праця «Мовна норма і стиль» (1976) М. Пилинського.

У монографії «Мова і час» вчений дає класифікацію мовних стилів за диференційними ознаками, висвітлює основні тенденції розвитку художнього, публіцистичного, наукового і ділового стилів. Значну увагу він приділяє питанням взаємодії і взаємопроникнення функціональних стилів, становленню норм окремих стилістичних різновидів, актуальним питанням культури української мови.

Автор монографії схиляється до класифікації функціональних стилів української літературної мови, в якій розрізняє: науковий, офіційно-діловий,

художній, стиль масової інформації, стиль побутового літературного мовлення, а в писемних стилях сучасної української літературної мови – художній, публіцистичний, науковий та офіційно-діловий [49, с. 5]. У стилі масової інформації розрізняються «жанр газети (в газеті, за мовними особливостями, в свою чергу розмежовується передова, хроніка, інтерв'ю, стаття-нарис) і публіцистичний» [49, с. 13], «який увійшов у сформований пізніше стиль масової інформації» [49, с. 23].

Зауважимо, ми не поділяємо думку, висловлену в монографії, що стиль масової інформації не можна ототожнювати з публіцистичним стилем, що завдання і функції стилю масової інформації значно ширші [49, с. 27]. У поняття публіцистичного стилю ми вкладаємо ширше розуміння, виходячи з того, що основним завданням публіцистики є забезпечення комунікативних потреб суспільства, поширення тих чи інших стереотипів мислення, актуальних на певному етапі соціально-культурного розвитку. При визначенні терміна «публіцистичний стиль» ми йдемо за А. Мамалигою: «Тривалий час у мовознавстві побутувала думка про різностильність газети, тобто про пряму належність її матеріалів до різних функціональних стилів: офіційно-ділового, публіцистичного, наукового, художнього. Поряд з цим склалась думка про належність мови газети до публіцистичного стилю. Відоме також виділення «газетно-публіцистичного стилю», під яким розуміють близькість, але не тотожність. У науковій літературі пропонуються різноманітні назви стилю: «стиль масово-політичної і ділової інформації», «інформативний стиль», «політико-інформативний стиль», «стиль масової інформації (комунікації)», «стиль масової інформації і пропаганди» і т.д. Усі названі стильові типи мають функціональні спільності, які найбільш повно представлені в системі публіцистичного стилю в цілому» [47, с. 9].

У підготовці колективної монографії «Мова сучасної масово-політичної інформації» взяли участь працівники інституту мовознавства ім.О. Потебні АН УРСР та кафедри української мови Дніпропетровського державного

університету І.Білодід, М.Пилинський, К.Ленець, Г.Колесник, Н.Сологуб, А.Марахова, Д. Баранник, І.Соколова. Використовуючи у дослідженні мови масово-політичної і ділової інформації, особливо мови періодичної преси, досягнення попередників пов'язані з іменами таких провідних учених, як Г.Винокур, В.Виноградов, І.Білодід, В.Костомаров, М.Жовтобрюх, автори монографії теоретично узагальнюють нагромаджений досвід мовної практики масово-політичної інформації, насамперед в Україні, зокрема в таких аспектах: співвідношення загальномовних і специфічних засобів у мові масової інформації, роль художньої деталі, логічно-інформативна спрямованість публіцистики і її мовне забезпечення, емоційність та її допустимий обсяг у мові публіцистики, стандарти необхідні і надлишкові, заклично-мобілізуєча роль заголовка в мові масової інформації, розмовне джерело як один із засобів постійного оновлення мови публіцистики. У розділі «Мова масово-політичної і ділової інформації як структурно-функціональний стиль сучасної літературної мови» І. Білодід зазначав, що одним із значних досягнень світової мовознавчої науки є створення теорії структурно-функціональних стилів літературної мови. У створення цієї теорії внесли свій вклад учені мовознавці багатьох країн світу, зокрема В.Виноградов, Л.Щерба, Л.Булаховський, Б.Гавранек, А.Єдлічка, В.Дорошевський, Ф.де Соссюр та ін. «З різними варіантами назв у світовому мовознавстві визначилися поняття таких основних структурно-функціональних стилів сучасної розвиненої національної літературної мови, як науковий, *публіцистичний*, словесно-художній (мова художньої літератури), діловий (офіційно-діловий), епістолярний, літературно-розмовний кодифікований (ораторсько-монологічне і різноманітне діалогічне мовлення) тощо» [49, с. 7], а стиль масово-політичної і ділової інформації стає поряд із уже відомими в системі стилів літературної мови, «оскільки кількість, сила, сполучуваність, образність, функція нових слів викликають до життя й нові способи їх компонування, композиційної єдності, тобто формування і розвиток нових, окремих структурно-функціональних стилів літературної мови» [49, с. 10.].

Виходячи з цих положень, підкреслимо, що стосовно функціонування української мови на Буковині наприкінці XIX – на початку XX століття доречніше буде вживати саме терміни публіцистичний стиль і публіцистика.

Проблемі формування й усталення норм сучасної української літературної мови присвячена монографія М. Пилинського «Мовна норма і стиль». Багатий конкретний матеріал, що піддано в ній науковому аналізу, дозволив авторові визначити основні критерії літературної норми, простежити її залежність від суспільно-історичних і власне мовних чинників, дослідити процес формування й утвердження літературних норм різних функціональних стилів української літературної мови, зокрема публіцистичного, наукового, художнього.

М. Пилинський зазначав, що «західноукраїнська періодика і творчість письменників Галичини відігравали помітну роль у збагаченні єдиної української літературної мови, зокрема у створенні основ усіх найголовніших публіцистичних жанрів, властивих і сучасній мові» [55, с. 192].

Підтвердженням зростання інтересу до проблеми вивчення усіх функціональних стилів української мови в їх історичному розвитку стало видання хрестоматії «Стиль і час» (1983). Кожному розділу хрестоматії передують теоретична стаття, в якій розглядається певний стиль в його історичному розвитку. Зокрема, в розділі, присвяченому публіцистичному стилю, зазначається: «Помітним кроком у розвитку і формуванні публіцистичного стилю, насамперед на лексичному рівні, була мовна практика західноукраїнських альманахів...» [70, с. 93.]. Однак зразки буковинської публіцистики у цій хрестоматії також відсутні.

Вдалим завершенням теоретичних надбань лінгвостилістики цього періоду стали колективні монографії «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (1989), «Взаємодія художнього та публіцистичного стилів української мови» (1990) та цікава у багатьох відношеннях монографія В. Чабаненка «Основи мовної експресії» (1984), в якій на багатому матеріалі

усіх структурних мовних рівнів, усіх функціональних стилів комплексно досліджуються виражальні засоби української мови, при цьому особливу увагу автор приділяє міжстильовому взаємопроникненню експресивних засобів, а не лише їхній належності до певного мовного стилю.

Видання «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (автори В. Німчук, В. Русанівський, І. Чепіга) становить собою колективну монографію, у якій розглядається розвиток стилів і жанрів в історії української літературної мови, починаючи з давньоруського періоду і до сучасного. Усі розділи об'єднує ідея становлення і розвитку давньоруської, староукраїнської і національної української літературних мов на основі живого народного мовлення – її лексики і фразеології, фонетики і граматики. Велика увага звертається на розвиток структурно-функціональних стилів і жанрів як у староукраїнській, так і в новій українській а особливо сучасній українській літературній мовах.

Монографія «Взаємодія художнього та публіцистичного стилів української мови» (автори К. Ленець, М. Пилинський, Л. Пустовіт) висвітлює процеси взаємопроникнення синтаксичних, словотвірних, фразеологічних, лексичних засобів художнього і публіцистичного стилів сучасної української мови. Представлена стилістика експресивних засобів, зокрема розглянуті перифраз у художньому та публіцистичному текстах, вплив стилю масової інформації на мову сучасної поезії, аналізуються засоби експресії в сучасному публіцистичному мовленні, зокрема в жанрі реклами.

Як бачимо, інтерес лінгвістів до проблеми історичного розвитку мови і зв'язку її історії з історією народу – носія мови – і з його культурою, то значно посилюється, то слабшає з появою нових модних течій, але повністю не втрачається ніколи.

Отже, публіцистика Буковини досліджена мало, окремі джерела не були уведені у науковий обіг, або оцінювались не належним чином.

Теоретичні дослідження зі стилістики заклали основу функціонально-стильової диференціації мови, яка базується як на позамовних так і власне

мовних структурних ознаках. Функціональні стилі розрізняються кількісними показниками вживаних мовноструктурних одиниць, а також функціями, які вони виконують у конкретних текстах. Сама класифікація різна у різних вчених, тому число функціональних стилів і їх назви не збігаються у різних класифікаціях. Основні функціональні стилі, зокрема публіцистичний, засвідчені майже всіма класифікаціями.

Публіцистичний стиль є об'єктом вивчення лінгвостилістики і досліджується у двох напрямках: у плані культури мови, і як предмет функціональних досліджень та новітніх течій у стилістиці.

Дослідження публіцистичного стилю Буковини кінця XIX – початку XX ст. переконливо доведе певне порушення меж літературності і нелітературності у порівнянні з сучасним слововживанням і відповідно дасть можливість по-новому визначити природу експресивних ресурсів мовного вираження в їх функціональній належності.

Висновок до 1 розділу

Отже, мова публіцистики дає багатий матеріал для досліджень у галузі функціональної і практичної стилістики, для з'ясування проблем функціональних стилів, для розроблення теорії газетних жанрів і чітко виділяється як окремий об'єкт вивчення. На газетних шпальтах публіцистичний стиль репрезентований якнайширше, і тому поняття “мова газети” і “публіцистичний стиль” часто ототожнюються. Досі дослідники найбільшу увагу звертали на газетно-журнальний різновид цього стилю – найпопулярніший вид масової комунікації. До основних рис мови газети належать: економія мовних засобів, стислість викладу і водночас інформативне його навантаження; вживання зрозумілих слів та висловів; використання суспільно-політичної термінології; помітна наявність мовних кліше, штампів; переосмислення лексики інших функціональних стилів.

Питання мови і стилю української періодики привертало увагу дослідників з кінця XIX століття. Дослідження мови української преси має свою багаторічну історію, яку писали дуже нерівномірно. Так, появу значної кількості статей спричинювали мовні дискусії з питань культури мови, які так чи інакше зачіпали мову преси, іноді це залежало від зацікавлень мовою преси окремих учених чи наукових колективів. На початку минулого століття приводом для дискусій стали, зокрема, виступи І. Нечуя-Левицького “Сьогочасна часописна мова на Україні” (1907), “Криве дзеркало української мови” (1912). У середині 70-х та на початку 80-х років XX століття дискусія про мову преси розгорнулася серед колективу авторів монографій “Мова сучасної масово-політичної інформації” та “Особливості мови і стилю засобів масової інформації”. Крім того, об’єктом аналізу, докладнішого чи вибіркового, газетна мова ставала завжди тоді, коли дослідники вивчали окремі факти української мови, ставили проблеми культури мовлення та ін. Мова газети давала надзвичайно багатий матеріал для дослідження в галузі функціональної і практичної стилістики, для з’ясування проблем функціональних стилів, для розроблення теорії газетних жанрів.

РОЗДІЛ 2

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ НА БУКОВИНІ

Становлення публіцистичного стилю української мови на Буковині у кінці XIX – на початку XX ст. відбувалось на основі різних джерел та під впливом багатьох історико-культурних чинників. До найважливіших витоків буковинської публіцистики зазначеного періоду відносимо співанки-хроніки та газетні і журнальні статті, видрукувані на сторінках буковинських періодичних видань, насамперед газети «Буковина».

2.1. Місце співанок-хронік у формуванні публіцистичного стилю

Осип Маковей пов'язував зародження публіцистики з появою національної періодичної преси і визначав її початок виходом у світ першого україномовного часопису у Львові «Зоря Галицька», називаючи при цьому точну дату – 15 травня 1848 року [45].

У сучасному українському мовознавстві усталилась думка, «що публіцистичність як властивість суб'єктивно-вольового оцінного висловлювання співвідноситься з полемічною мовою» і що саме «жанр полеміки виробив особливі прийоми побудови тексту, добору старослав'янської та «простої» буденної мови [27, с. 307]. В. Русанівський вважав, що, «...беручи до уваги обмежені можливості української публіцистики» і той факт, що «в епістолярному й публіцистичному стилях є багато спільного,... зародком україномовної публіцистики» є українська епістолярія основоположника літературної мови разом з Передмовою до «Гайдамаків», тобто Тараса Шевченка [65, с. 204].

Перехід від усної форми побутування творчості народу до писемної відомий мовознавець і знавець українського фольклору Олександр Потебня вважав природним, закономірним, різноманітним і тривалим. Народна поезія на певному етапі життя народу, на його думку, була «найпомітнішим процесом

людської думки». І тому «у відомих творах народної, тобто усної і безособової, поезії ми повинні бути готові зустріти підготовку літературних явищ», бо «народна поезія і література служать представниками двох різних станів людської думки, які відносяться один до одного як ступені попередній і наступний», – переконливо доводив О. Потебня [59, с. 393]. Отже, можна вважати, що елементи публіцистичності притаманні були вже мові фольклору, що «своєю лексикою, фразеологією, граматикою, фонетикою засвідчує існування глибинного коріння національної мови» (ЕУМ, с. 324).

Тезу про публіцистичність фольклору вперше висунув П. Федченко у передмові до «Матеріалів з історії української журналістики» (1959). Дослідник підкреслює, що, «говорячи про передумови зародження журналістики на Україні, треба завжди мати на увазі й великі традиції народнопоетичної творчості, народної публіцистики». На думку вченого, «українські народні думи та історичні пісні – це не лише високомистецькі художні твори, а й безсмертні документи справжньої народної публіцистики, засіб інформації, агітації і своєрідних коментарів важливих соціальних і політичних подій та процесів». Але у виданій пізніше монографії «Літературна критика на Україні першої половини ХІХ ст.» (1982) передумовами появи національної публіцистики П. Федченко визнає тільки писані українські пам'ятки – від знаменитих «Ізборників» Святослава (1073, 1076) та «Слова о полку Ігоревім», пронизаних «відвертим публіцистичним пафосом», до творів українських письменників-полемістів пізніших часів та праць Григорія Сковороди.

Але в такому своєрідному жанрі гуцульського фольклору, як співанки-хроніки, найдавніші з яких записані ще в 1848 році і видрукувані у журналі «Зоря Галицька» (СХ, с. 507), є лексичні, граматичні засоби стилістичного увиразнення мови, притаманні саме публіцистичному стилю. Самобутні співанки виокремлюються своїм обсягом, епічним змістом і композицією. Тривалий час такі твори у фаховій літературі називали *поетичними оповіданнями* [84, с. 195-250]. Аналогічні твори румунського фольклору

називають *«римованими хроніками»* (cronichi rimate) або *«усними газетами»* (jurnale orale) [88, с. 295-299]. Автор-виконавець кожної з таких співанок оповіщає громаду про якусь конкретну, надзвичайну, переважно трагічну подію або нещасний випадок, відтворюючи детально свіжими слідами їх перебіг у хронологічному порядку, наче сам був свідком або учасником оспівуваних ним подій. Аналізуючи «поетичні оповідання», Ф. Колесса прийшов до висновку, що їх творці користувалися здавна виробленим коломийковим поетичним стилем для «надто реалістичного» [42, с. 48] відображення певної події «прозовою, непоетичною мовою, не багатою на образний вислів» [42, с. 48]. І це закономірно, бо всі їх зусилля були спрямовані на найдетальніше відтворення події. Як вважають сучасні дослідниці фольклору Мар'яна та Зоряна Лановик, в співанках-хроніках «епічні компоненти переважають над ліричними, основна функція цього жанру не естетична, а інформативна» [44, с. 304.]. Саме в інформативній функції цього фольклорного жанру вчені вбачають його зв'язок з публіцистикою.

О. Дей, який всебічно дослідив специфіку цього самобутнього виду української народнопоетичної творчості, так визначив силу його емоційного впливу на слухачів: «...співанки-хроніки виникають, як правило, під гострим враженням від події, в стані збудженості й розхвилюваності нею співця-автора, цілком зрозуміло, що й сприйняття співанки, інтерес до неї визначається напруженою соціальною співчуття і переживань аудиторії. Коли слухачі є безпосередніми свідками або учасниками трагічного випадку чи події, то поетична інформація про неї тільки підсилює їх переживання, збуджені живим враженням» [21, с. 16.].

З того часу «за піснями, в яких правдиво відтворено хронологічний перебіг конкретної події, її місця і часу, названі конкретні дійові особи, а інколи й ім'я автора-виконавця, « в українській фольклористиці закріпилося жанрове визначення співанки-хроніки» [21, с. 118]. Їх своєрідність полягає в тому, що вони є авторським твором людини, яка, переважно не вміючи ні читати, ні

писати, але майстерно використовуючи пісенно-образну фольклорну традицію Гуцульщини, емоційно промовляла безпосередньо до слухачів їх рідною мовою. Цікавими з цього погляду будуть спостереження над лексикою співанок-хронік.

Особливо слід відзначити співанки-хроніки, які виникли на Буковині в час революційних подій 1848 – 1849 рр., що охопили всю Австрію. Антипанщизняні виступи під проводом Лук'яна Кобилиці почалися ще в листопаді 1843 року і набули чималого поширення, набравши не лише соціального, а й національно-визвольного спрямування. Це були найбурхливіші і найболючіші проблеми часу, і вони знайшли своє пристрасне відтворення у трьох задокументованих Юрієм Федьковичем зразках народної публіцистики у складеному ним збірнику фольклорних записів «Найкращі співанки руского народа на Буковині». Прилюдне виконання цих співанок було чи не найпоширенішим засобом інформування про своєрідність відгуку бурхливих подій «весни народів Європи» в буковинському краї. Пізніше темами буковинських співанок-хронік ставали події не такого масштабу, але все ж таки досить помітні в житті певної місцевості. Виразно агітаційний, викривальний і наступальний характер мали співанки, пов'язані з виборами до австрійського парламенту.

Популярність і сила впливу на читача народної публіцистики була такою великою, що до форми співанок-хронік вдавалися навіть буковинські письменники. Так, Сидір Воробкевич один з перших своїх публіцистичних звернень «К буковинському рускому народу», надрукованому в «Календарі Руської Бесіди на рік 1874», прибрав у «щиро-народну мову і огнистий спосіб писання» коломийки:

Гей до праці, до роботи, і корчуймо і орім:

Бо лиш так рілля рідненька плід уродить нам усім ...

Ну же браття, ну же рідні, ну же у щасливий час:

Та же маєм в грудях серце, та же є і розум в нас.

*Гей до праці до роботи, рідну ниву враз орім,
Засіваймо добрим зерном, благо буде нам усім* (БК, 1886, с. 50).

Омелян Попович на ювілейному вечорі 6 липня 1886 року, присвяченому 25-річчю літературної творчості Юрія Федьковича, у формі традиційної співанки-хроніки розповів про доробок ювіляра.

О.Дей звернув увагу на те, що в додатку до газети «Буковина» – «народній газеті» «Руска Рада» – й на початку ХХ ст. друкувалось чимало співанок-дописів, як він їх називає, складених письменними селянами за усталеними зразками співанок-хронік. Таким чином, на початку ХХ ст. буковинські співанки-хроніки ширшого громадського звучання поступово втрачали свою прикметну рису «усної газети» і здобували певне місце серед публіцистичних виступів преси, завойовували все більшу аудиторію та розголос у суспільстві.

Розвиток буковинської публіцистики можна охарактеризувати зваженими розмірковуваннями Лесі Українки про самотність українського літературного процесу « в этом замкнутом, мало доступном для посторонних влияний мире» [74, с. 339]. У статті «Малорусские писатели на Буковине» вона писала: «...начало буковинской литературы было свободно от влияния тогдашних галицких и украинских авторитетов, и в этом, как мы увидим дальше, была и своя хорошая сторона. Единственным образцом для народных буковинских писателей была долго только чудная буковинская природа и *народная поэзия*» [74, с. 340].

А підставою для висновку, що «*лучшего стилиста*, чем Федькович не было и нет среди буковинских писателей», для Лесі Українки стали «*народный стиль* и трогательная манера» повістей письменника і та особливість його творчої вдачі, що «*стиль народной песни* лучше всего давался ему» [74, с. 341–343].

«Единственным образцом», як казала Леся Українка, для буковинських авторів – як письменників, так і газетярів – була й мова народу, з якого вони

вийшли і якому присвятили своє життя. Мовні особливості буковинських українців письменниця визначила так: «...говор буковинских русинов очень мало отличается от малорусского языка, на котором говорит большинство украинцев. Кто слышал, как говорят в так называемой «русській Буковині» (т.е. части Подольской губернии, которая примыкает к австрийской границе), тот имеет точное понятие о говоре буковинских русинов» [74, с. 339]. Це спостереження письменниці є дуже суттєвим, бо підкреслює загальноукраїнське значення буковинської преси, а точніше газети «Буковина» взагалі і публіцистики зокрема. І річ не у волюнтаризмі чи амбіціях С.Смаль-Стоцького, який прагнув зробити газету загальноукраїнською в її мовному режимі, чи Б. Грінченка, який її такою визнавав. Саме мова газети була рідною як для читачів австрійської, так і російської частин України. Вже в редакційній статті першого номера творці газети наголошували, що вони вважають своїм обов'язком висвітлювати духовні прагнення «галицьких, угорських і на Україні живущих братів наших, належачих до одної неньки нашої Матері-Руси» (Б., ч.1,1.01,1885).

Мовні засоби публіцистичності співанок-хронік. Засоби вираження публіцистичності співанок-хронік – специфічні, оскільки мова їх – це насамперед мова фольклору, але не традиційних фольклорних текстів, а тих, для яких основною є не художня функція, а інформативна. Вже попередні дослідники визначали, що спосіб відображення конкретної дійсності, тематика й форма відтворення мають свою специфіку у співанках-хроніках. Ще О. Потебня визначав їх як оповідальні пісні новішого складу з реалістичною тенденцією, а В. Шухевич, щоб відділити ці пісні від інших, назвав їх поетичними оповіданнями [86, с. 7]. Зрозуміло, що публіцистичність співанок-хронік не збігається з традиційним набором публіцистичних мовних засобів, які притаманні публіцистичному стилю як такому. Серед засобів, які можна вважати засобами публіцистичності, ми виявили наступне, невласне для фольклорного тексту вживання термінологічної лексики. Як ми вже зауважили,

мова співанок-хронік – розмовна. На цьому тлі різко виділяються несподівані публіцистичні елементи книжної мови. Зокрема, змістом співанок-хронік зумовлене вживання *громадсько-політичної*, навіть *термінологічної* лексики. Порівн.:

*Кобилиці заспіваю, кого кортить знати,
Ех, то давно си тягали пани-депутати;
А як прийшов Кобилиця сесію судити,
Зачали собі пани ще й ручки ломити;* (СХ, 16).

*Староста протокол пише, мандатор питає,
А Базилько Кобилицю буком потягає.
А виходе пан **монарха**, письмо взяв читати:
Кажіт, люде, правду вірну, мете **присягати*** (СХ,120).

Або такий приклад:

*Ой пішов він аж до Відня тай тяженько дише,
Він до своїх **депутатів дрібне листє пише*** (СХ,116).

У фразеологізованій сполучі *дрібне листє* прикметник має значення «частий» – у народних піснях засвідчують синонімічну заміну типу дрібні листи – часті листи, що є однією з характерних ознак народнопісенної мови, варіантністю [29, с. 79-80]. Але ці листи не до коханої, а до депутатів – поетичний вислів набуває інформативності, що наближує його до публіцистики.

С.Єрмоленко вважає, що публіцистичний стиль, «об'єднуючи писемну й усну форми літературної мови, ... актуалізує певні стилістичні прийоми, серед яких, зокрема, використання заперечних конструкцій у функції ствердження» [29, с. 306.]. Використовується цей прийом для надання моралізаторського висновку однієї із співанок. Порівн.:

*А ви, каже, гуцулики, знайте отсю дію:
Що німецька сорочічка **нікого не гріє!*** (НПБ, 151).

Відверта, неприхована негативна оцінність міститься і в заперечних конструкціях типу:

*А ти, каже, цісарику, сидиш на престолі,
Та не знаєш, як ті панки - та Рус-край неволять!
 Сидиш, каже, на престолі, міністри краями,
Та не знаєш, що виводять панки з русинами (НПБ, 149).*

Цікаві, на наш погляд, спостереження над словником цих співанок. Майстерно використана термінологічна лексика у публіцистичних закликах:

*Браття милі, хлібороби, прийдіть до розуму,
 Ми всі гірко працюємо, вни з'їдають **суму**.
 Таж ми гірко працюємо, й платимо **податки**,
 Вони в Відни в карти грають, а за нас ні гадки.*

Або:

*Коби ж наша мужичня добрий розум мала,
 То би більше череватих в **парлямент** не пхала.
 А вже тоті череваті біду нам зробили,
Реформу нам скирили, богдай ся сказали. (ХЧ, 3)*

Поряд із демінутивами типу *цісарику, панки*, які вважаються типовою ознакою народнопісенних звертань, вживаються публіцистичні новотвори, в яких виражається уся зневага народу до тодішніх депутатів - це субстантивованій іменник *череваті* та слово *архихрунь* (несумісні, на перший погляд, іншомовний префікс *архи-* та розмовне *хрунь* підсилюють колорит зневаги). Порівн.:

*Чорна хмара наступила, посиніли гори,
 Вже для наших **череватих** надходять вибори...
 Ой, убита дороженька до самого Львова,
 Вже для наших **архихрунів** ковбаса готова,
 Ой, убита дороженька до самої Відні,
 Алеж нашим **архихруням** ковбаси є здібні (ХЧ, 3).*

О. Муромцева вважала, що новотворам з іншомовними префіксами «до певної міри властива стильова обмеженість... і що тільки на початку ХХ ст. префіксальні новотвори стають елементами публіцистичного стилю» [52, с. 43-44]. Ми ж їх знаходимо у зразках фольклору цього часу.

Отже, можна сказати, що співанки-хроніки – це засіб інформації, агітації і своєрідних коментарів важливих соціальних і політичних процесів. Характерною тональністю цього фольклорного жанру є інформативність, отже, тут фіксується вже поетика публіцистичного стилю і однією з рис цієї поетики є публіцистичність інформації. Крім того, в співанках-хроніках вживаються певні лексичні (зокрема суспільно-політична і термінологічна лексика) і синтаксичні засоби творення публіцистичного стилю.

2.2. Ідейно-тематичний аналіз та лінгвальні особливості перших публіцистичних виступів

Перші публіцистичні виступи українською мовою у друкованих виданнях Буковини знаходимо у літературному альманасі «Руська Хата» (1877 р.), який видавався відомим українським письменником, композитором, музичним педагогом і активним громадським діячем Сидором Воробкевичем (1836–1903) під його письменницьким псевдонімом Данило Млака. Добір матеріалу в ньому, правопис та й сама його назва засвідчує помітний вплив Кулішевої «Хати» (1860 р.), видавець якої послідовно відстоював ідею єдності українського народу, його мови, письменства, культури і національного менталітету.

Видавець «Руської хати» виступив не лише як автор поетичних творів, а й «Переднього слова», яке, власне, і є зразком першої публіцистичної статті українською мовою в краї. У ньому письменник порушив дві гостропубліцистичні (не лише для того часу) тези про українців як корінне населення краю, про тяглість його з часів Київської Русі і Галицького князівства та про єдність буковинських українців з усім українським народом,

його культурою та літературою, про роль інтелігенції у духовному житті народу, формуванні його громадської і національної свідомості; своїм виданням він бажав «приєднатись до суспільної будівлі народно-літературного музею й зробити перший крок від імені Буковини», тобто тих буковинців, які «не цураються заповіту віщого Тараса». Альманах, на думку видавця, – це перший крок, бо доти Буковина не проявляла літературної єдності з іншими землями Русі. Хоч автор статті й зазначає, що твори Ю.Федьковича, Наума Шрама (тобто Г.Воробкевича), пробудили найкращі надії, зігріли не одне серце до любові братньої, але то були лише перші паростки української літератури на Буковині. Він вважає, що Русь Буковинська ще не зрозуміла значення літератури в народному житті. Не усвідомила, що письменство рідною мовою – це «зеркало, в котрім одбиваєсь душа народня, – тіло, в яке прибралась мисль народа» (РХ, 1), що це єдина дорога до самопізнання та саморозуміння.

На жаль, інтелігенція Буковини на той час ще не досягнула цього. І між «просвіщеною верствою» запанувала чужа мова, а «дух руський не розпустив тут крила свої» (РХ, 1). Хоч інтелігенція і відцуралася від народу, письменник переконаний, що «простолюдин» заховав щирість і простоту первісну. І, судячи з перших літературних спроб, можна сподіватися, що Буковина ще сплатить й «свою дань до скарбниці народної». Наука і література – то основа просвіти і сила народу, але ні просвіта, ні сила народна не здобуваються без праці поодиноких, без апостолів просвіти, без світлої інтелігенції. І їй пора пройнятися ідеєю народною, каже письменник.

Думку «Переднього слова» про єдиний загальноукраїнський літературний процес переконливо підтверджують вміщені в альманасі твори буковинських, наддніпрянських і галицьких авторів, а також правопис, яким, за одним винятком, вони надруковані. «Руська Хата», представивши на своїх сторінках письменників з усіх кінців України, сприяла роз'ясненню народного духу, розбудженню народного самопізнання. Треба сказати, що майже всі порушені С. Воробкевичем теми не втратили своєї актуальності і в сучасних умовах

нашого краю з його своєрідним історичним минулим і етнічним складом. Вони закликали до активної праці «апостолів просвіти» – світлої інтелігенції.

Публіцистичний хист С.Воробкевича проявився і в його пізніших популяризаторських статтях «Борислав і його земні скарби», «Дещо про письмо, папір та чорнило» (1885 р.) та інших. У першій з них автор, не обмежуючись основним предметом, висловлює свої думки про умови життя і визиск тих, хто добуває ці «земні скарби» (у т.ч. й на Буковині). Він зазначає, що гірка доля бідних робітників: життя їхнє кожної хвилини на ниточці висить, рік у рік їх багато марно гине. Такі синтаксичні засоби публіцистичності, як окличні речення, риторичні запитання, звертання до читача роблять виступ впливовим і яскравим. Напр.:

Гôрькій ихъ заробокъ, та кровава заплата! Беруть денно тї, що при магазинахъ и що вôскъ зъ вадеръ выбираютъ, 60 крейцаровъ. Гуляй душо! Роби, працѳюй цѳлѳсенъкій день, крути корбою, ажъ поты тебе збываютьъ... и за ту всю цѳлоденну муку достанешъ 80 крейцаровъ.

... Працѳюй, чорний рабе, не часъ на то думати, диви ся, приправъ скоро дилину, если не хочешъ, щобы тебе глиба глины якъ ту мушку придавила. А яка нагорода за таку пекельну працѳю? (БК, 1885, 63). У такому емоційно полемічному стилі відтворює С.Воробкевич долю ріпника, що гине або повертається із заробітків тілесним і душевним калікою.

А в статті «Дещо про письмо, папір та чорнило» автор, популярно розповідаючи історію письма, викриває занедбаний стан освіти та шкільництва на Буковині:

Були часи, що той, котрый радъ бувъ научити ся письма, не мав средствъ, й такъ мимо доброй волѳ неписьменним умиравъ. В грѳхъ, непростимий грѳхъ попадають нынѳ люди, котри писати й читати не учать ся й такими умирають, якими родились. (БК, 1885, 95).

Він з пафосом закликає народ до освіти. Розгорнуті складні синтаксичні конструкції і розмовні лексеми типу *дѳточокъ, пильненько, безумна худобина*

сприяють виробленню мовностилістичних і зображальних ресурсів публіцистичного стилю. Напр.:

Посылайте тому вашихъ дѣточокъ пильненько до школы, тамъ они всего научат ся, ѿ лишъ такъ будутъ цѣльными людъми, котри на свѣтъ родились ѿ свою цѣль осягнули, окрасою своего народа здѣлались ѿ не померли такъ, якъ та безумна художина (БК, 1885, 96).

Пристрасною публіцистичністю пройняті й сторінки деяких художніх творів С.Воробкевича. Наприклад, початок його нарису «Мошул Николай Сучавський» про знаменитого буковинського скрипаля Н. Піку. Тут фактично йдеться про роль музичної культури в людському суспільстві і гостро засуджується тих, хто навіть «Божий дар» – слова і музику - намагаються використати для того, щоб посіяти ворожнечу між народами, які споконвіку проживають на буковинській землі.

З-поміж авторської розповіді яскраво виділяється публіцистичний відступ:

Що то за часи були тогди. На кожнім весіллю, на кожній забаві, на храму мала тогди гуцулка-коломийка таке саме горожанське право, як і инші танці; тогди чи Русин чи Румун гуляв і гори і коломийки. Тепер то все змінило ся: при румунській забаві не почувеш уже звуків коломийки, а в руськім домі з горою і не виривайся. Незрілі плоди нинішньої національної відрубності... Гу аж стидно говорити, що і музику пошматкували, кожному подали окремий кусень і забули, що она божественна, є майном загалу, є дарунком Божим для всіх людей (Воробкевич І., 222).

Манера публіцистичних інкрустацій (вставок) С. Воробкевича у твори іншого характеру і жанру використовувалася й іншими авторами. Нею скористався і автор надрукованого в тій же «Руській Хаті» етнографічного нарису «Храм на Буковинській Русі» І.М. (очевидно, Ісидора Мартиновича). Описуючи буковинське свято «Храм», він полемічно загострює питання про важливість збереження народних традицій:

Вѣдома есть рѣчь, що много старыхъ обычаѣвъ, хотѣ помалу и непримѣтно, подѣ влїяніемъ времени гинетъ. Духъ умертвляющій скептицизма, ложный встыдъ затирающій ся своего родного гнѣзда, въ конецъ современне направленіе до такъ званого гуманного космополїтизма затирающого всяку первоначальну индивидуальность народню - вже давно в середній версты нашего народа проникнули, колись и всѣ оригинальніи обычаи нашего простолюдія тѣлько живописной характеристики ему надающій въ глуху традицію переведутъ, а на его народню особливѣсть монотонну й безхарактерну якусь униформность наложатъ.

Сїи уваги кожного народолюбца одолжають, все, що нашъ народъ характеризуетъ, отъ знищенія схороняти, и для потомныхъ этнографовъ завчасу автентичніи матеріали собирати» (РХ, 1887, 207).

Автор вкраплює в нарис публіцистичні відступи про політизованість селян:

Отже и селяни не лякаются политики. И для чегожъ бы, коли прецѣльнѣ шевцѣ, кравцѣ, перекупки и ихніи такіи могутъ быти политиками? (РХ, 1887, 218).

І.М. лякає та прїрва, яка виникла між селянами (як основними носіями народного духу і народних традицій) і так званими «образованѣйшими сословіями» (РХ, 1887, 214).

У насъ еще много воды до моря поплыветъ, поки такъ далеко отстоящіи версты до себе зближатися начнутъ. Февдалїзмъ, котрый бѣдного селянина сыномъ Хама уважати звыклъ, еще въ своихъ епигонахъ а больше еще въ своемъ пролетарыятѣ не изкорѣненный... (РХ, 1887, 217).

«Жалі» автора, що забуваються народні свята, набувають «общемодній характеръ», і що народний характер вже лиш в дуже слабеньких контурах виступає, зрозумілий кожному читачеві.

І в статті Н. Шкургана «Дещо о науці» в популярну розповідь про розвиток науки та освіти в інших країнах, зокрема в Америці, вкраплено публіцистичні роздуми про стан шкільництва на Буковині:

Пора уже поняти и намъ, що темнота и невѣжество нещасно ѿ шкѣдливо ѳтдѣяють на наше житье, на наше удержанье. Теперь, слава Богу, и мы Русины начинаемъ поволи познавати хѳсень науки и можна надѣяти ся, що наука просвѣтитъ и найдальши мѣютности въ нашихъ чудесныхъ русскихъ Горахъ-Карпатахъ, протягающихъ ся и через нашу зелену Буковину (РЛ, 1879, 79).

В умовах підбурювання владою міжнаціональних сутичок на Буковині у другій половині ХІХ ст. гостро публіцистичний характер мала і публікація розділів про буковинське письменство з шеститомної «Історії літератури руської» Омеляна Огоновського (1833 – 1894). Наприклад, у розділі «Просвіта на Буковині» автор правдиво відтворив той нестерпний стан українців – автохтонного населення цього краю, – які зазнавали дискримінації з боку владних структур, котрі різними засобами намагалися тримати їх у «пітьмі духовній», не допускати їх до просвіти рідною мовою.

О. Огоновський з жалем констатував, що після захоплення Буковини Австрією у 1775 році цісар Йосип ІІ велів зводити школи народні, але лише з волоською (молдавською) і німецькою мовами навчання, а руської і церковно-слов'янської вчили священики і дяки з доброї волі. Вони не могли бути добрими вчителями, бо навчались чужою мовою. У запровадженій 1786 року в Чернівцях школі для питомців, з котрої мали виходити духовні учителі народу, українська мова не вивчалась. З перетворенням школи в богословський інститут (1826) навчання в ньому велось латинською і румунською мовами. Тож Буковина була ізольована від літературного руху сусідньої Галичини, котра у 1848 р. пробудилась від довгого сну до «нового життя просвітнього і національного», – зауважує автор.

Висловлюючи тотожну з С. Воробкевичем думку, О. Огоновський вважає, що його земляків, приголомшених долею, міг зворушити й одушевити тільки такий муж, що був би костію від кості примученого люду, що виніс би з-під сільської стріхи душу непорочну й серце, повне любові до незрячих братів, що пізнав би усі кривди, якими побивались ті брати від могучих чужинців, що громом рідного слова звістив би завмершим пісню воскресіння. Таким віщим мужем став Осип Федькович – *«Вѣн настроив на ноту тужливу й заспѣвав пѣсню чудову, народну. И вѣд того спѣву Буковинського соловѣя пошла луна по горахъ, що дрѣмали, вѣдѣ поконвѣку и не чули ще нѣколи пѣснѣ въ мовѣ рѣдной. Тому то мы Галичане, дознавшись (1861) про животворну музу Федьковича, поставили єго побѣчь нашего Маркіяна Шашкевича, що отворивъ уста матери-Руси – уста, зачинени долею вѣковою»* (Календар РБ, 1889, 90). Отже, Федькович пробудив Буковину до нового народного життя і долею занапащеного народу стали займатись буковинські патріоти, бажаючи піднести земляків просвітою до самопізнання і до *«самостойного побуту національного»*.

Автор історичного нарису розвитку українського письменства віщом кращої долі Буковини, продовжувачем справи Ю.Федьковича назвав С.Воробкевича, і саме Ю.Федькович і С.Воробкевич, на його думку, благословили на Буковині своїх послідовників. Їх попередниками він вважає священика Гаврила Продана, Василя Ферлеєвича, який у виданих 1849 р. псалмах і віршах церковну мову подекуди оживляв народними словами і формами. А першим руським патріотом автор називає брата Гаврила Продана – Василя, який заснував у 1869 р. літературне товариство «Руська Бесіда» (правда перші організаційні заходи були проведені ще наприкінці 1868 р.), яке стало першим осередком руського національного життя на Буковині. Однак і В.Продан. у *«письмахъ своихъ не могъ позбутись взорѣвъ церковно-славянськихъ – то устне єго слово причинилось чи мало до народного вѣдродження Русинѣвъ буковинськихъ»* (Календар РБ, 1889, 91). А вже Григорій

Воробкевич, брат Сидора, відомий у літературі під псевдонімом Наума Шрама, відзначався *«не тільки горячим патріотизмом, але й любов'ю до живого письменного слова»* (Календар РБ, 1889, 91).

Далі автор називає українських діячів на культурно-освітній ниві буковинських українців. Так, у кінці 70-х і на початку 80-х згуртував навколо себе буковинських народовців Ігнатій Онишкевич, що був першим професором української мови та літератури у Чернівецькому університеті. Після його смерті народними і просвітницькими справами на Буковині займалися щирі патріоти: Сидор Винницький, радник крайового суду, Омелян Попович, учитель народної школи в Монастириську, тодішньому передмісті Чернівців; Єротеї Пігуляк, професор хімії в Чернівецькій реальній школі; доктор Степан Смаль-Стоцький, професор української літератури і мови в університеті; саме останній стояв на сторожі самостійної української мови проти централістичних забаганок румунів і деяких москвофілів. Отже, О. Огоновський сподівався, що живе українське слово від українських кафедр понесеться далі до інших наукових інституцій. Буковинський альманах «Союз», виданий у Чернівцях 1885 року, є доказом плідної праці для добра рідної України. Знаменитим речником національних прав став також часопис «Буковина» (з 1885 р.). Автор вважав, що можна сподіватись, що українська просвіта збереже *«рускій людъ вѣдъ румунизаціѣ и стане ся захисткомъ національного змагання въ тѣй чудовѣй крайнѣ великои нашої батькѣвщини»* (Календар РБ, 1889, 92).

О.Огоновський робить оптимістичний висновок: *«Саме теперъ пробудилась, одже, руска Буковина вѣдъ вѣкового сну й пѣдъ проводомъ дѣяльнихъ патріотѣвъ стала жити новымъ житємъ народнымъ. А вжежъ поважне число буковинськихъ Русиновъ (239.690 душъ) єсть порукою, що меншость румунська (209.116) не довго буде верховодити надъ Русинами, котри вже познають. чи они дѣти»* (Календар РБ, 1889, 91).

Докладний виклад цієї частини праці О.Огоновського викликаний тим, що в радянському літературознавстві міцно вкорінилася насаджувана нігілістична

оцінка його багатотомної «Історії літератури руської». Наведені приклади переконливо доводять, що концепція розвитку громадсько-літературного процесу на Буковині, розроблена О. Огоновським, сприйнята всіма наступними дослідниками духовного життя краю, в тому числі й тими, хто зневажливо оцінював працю автора. Цілком зрозуміло, що такі дослідники, як Іван Франко, Осип Маковей, більше і ґрунтовніше заглибились у досліджуваний процес.

Ідейно-тематичний аналіз перших публіцистичних публікацій в українській пресі Буковини засвідчує, що в них ставилися принципові питання про потребу єдності поділеного між різними державами українського народу, про роль рідної мови у житті нації, про потребу розвитку національного шкільництва й освіти та обов'язок інтелігенції перед своїм народом, про значення збереження національних традицій тощо.

Таке коло тем, безперечно, сприяло використанню тих лексичних і синтаксичних засобів, які, за сучасними критеріями формують публіцистичність тексту. Будучи людьми високої культури, автори дописів широко використовували у своїх виступах усі мовні засоби, які роблять їх належними до публіцистичного стилю - це, насамперед, лексика на означення суспільно-політичних понять, часто інтернаціональна, засвоєна з інших мов, що говорить про високий рівень освіченості дописувачів:

*Видаючи Альманах Буковинський, заявляємо мислі, які нас до заходу коло него побудили и скажемо слів кілька про **тенденцію**, яку ми нашої праці витичили* (РХ, 1877, 1).

*Бажали ми причинитись бодай одною цеголкою до спільної будівлі **музея народно-літературного***» (РХ, 1877, 10)

*...Буковина **не заманифестувала єдності літературної**, в літературі знаходять забороло **проти темноти духовій мас**, проти вражды **обскуратизму**, ... літературі тій чужа буковинська **интелигенция***» (РХ, 1877, 1);

Ся свѣчка стала ся **прототипом** нашихъ нафтовихъ лампъ» (БК, 1885, 68).

...Духъ умертвляющий скептицизма въ конецъ вовеменно направленіе до такъ званого **гуманного космополітизма**... (РХ, 1877, 206).

...безхарактерну якусь **униформность** наложать (РХ, 1877, 206).

...народ **характеризуєть** (РХ, 1877, 207).

...для потомныхъ етнографъ въ завчасу **автентични** матералы собирати (РХ, 1877, 207).

...отже и селяни не лякаются **политики, февдализмъ**, котрый бѣдного селянина сыномъ Хама уважаты звыклъ, ещё въ своихъ **еписгонахъ** а бѣльше въ своемъ **пролетаріят** не изкорѣненный (РХ, 1877, 206).

...колибъ тамъ була **гармонія** мѣжъ красою и сяєвомъ природы а вдачею й **просвітою** чоловѣка (Календар РБ, 1889, 89).

духовнѣй учительъ народу (Календар РБ, 1889, 89).

самостійного побуту національного (Календар РБ, 1889, 89).

...горячий **патрѣотизмъ**, сумнѣй **наслѣдки**, котри походятъ ѿтъ **глубокого невѣжества и темноты**, ...труды людскѣй зверненѣ до **одной цѣли**...(РЛ, 1879, 77).

Публіцистика мусить бути одночасно впливовою та інформативною. Їй властиве чергування експресивних та інформативних уривків. Експресивність вислову досягається вкрапленням народнорозмовних і фразеологічних зворотів:

Зеркало, в котрѣм одбиваєсь душа народня, тіло в яке прибралась мисль народа (РХ, 1877, 2).

що до нашихъ сусѣд, с котрими **судилось жити поруч на одній землі**, не гадаємо, щобиьмо стали для нихъ **«каменем преткновенія»** (РХ, 1877, 2).

Наука и литература – то основа просвіти и сили народа, але ні просвіта, ні сила народня не здобуваються без праці поодиноких, без **апостолів просвіти**, без **світлої інтелигенції** (РХ, 1877, 2).

*нехай причиниться до роз'яснення **народного духа**, до розбудження **народного самопізнання**, якому найкращі сини нашої родини майно - и - що найдорожше – **жизнь в жертву** оддавати повинні* (РХ, 1877, 2).

У перших публіцистичних виступах майстри слова сприяли виробленню мовностилістичних і зображальних ресурсів публіцистичного стилю. Для глибшого усвідомлення подій і явищ, для кращого донесення їх до читача дописувачі широко використовували властиві публіцистиці структурно-мовні засоби. І не тільки лексичні (суспільно-політична лексика, здебільшого інтернаціональна за походженням), а і синтаксичні: у передмовах до згаданих вище праць багато окличних речень, риторичних запитань, звертань до читача, що робить виступи впливовими і яскравими.

Однак ці ж публікації переконливо показують, що в галузі публіцистики (як і літературі взагалі) значною перешкодою була неусталеність правописних норм. На Буковині майже до кінця ХІХ ст. тривала «правописна епопея», в процесі якої урядом насаджувалася «креатура сокритих москвофілів» – так званий етимологічний правопис, який був штучним гальмом у розвитку письменства. Навіть у «Руській Хаті», надрукованій «кулішівкою», видавець «по волі автора» змушений був статтю «Храм» І.М. друкувати узаконеним в Австро-Угорській імперії етимологічним правописом.

З наведених цитат (свідомо цитованих розлого) – як з названих, так і інших аналогічних публікацій, видно, які труднощі для читачів становив цей правопис з його «ѣ», «ѡ», «ѡ», скільки треба було знати з етимології при передачі українського [і].

Та справа не лише в ускладненні графіки. Етимологічний правопис використовувався і як знаряддя для відмежування буковинських українців від загальноукраїнської літературної мови. Одночасно з його дотриманням спотворювався, архаїзувався лексичний склад мови введенням до нього церковнослов'янських, російських і почасти діалектних слів. Ю.Федькович назвав таку мову «мовою черців ХІІ століття». Він виступав проти «пагубного

буковинського сепаратизму», мовного у тому числі. Один з таких «мовних патріотів» ще й у 1892 р. писав: «Наша буковинська руска мова малоруска-червоноруска, але не українська. То ж стережѣм нашого нарѣча червоноруского, якого уживає наш рускій народ в Галичинѣ й Буковинѣ, й запротестуймо всѣ як один проти тых, що хотять нам свою фонетику, а з фонетикою и українске нарѣче накинути, а ту – краєве нарѣче видерти і потлочити» (ВрВ, 156).

Подібним «язичієм» написані і статті І. та Н.Шкургана.

Загалом же початковий період української публіцистики на Буковині і характеризується у мовному плані певним «співіснуванням» загальноукраїнської літературної мови (щоправда забарвленої говірковою лексикою й окремими діалектними граматичними формами) та «язичія».

Як відомо, Ю.Федькович ще з 60-х років домагався запровадження фонетичного правопису - «кулішівки». Він запропонував власний «Буквар», який проте був відкинутий консисторією, писав і статті на цю тему [85, с. 124-130]. Ставши редактором «Буковини», письменник запровадив у своїй газеті фонетичний правопис. Але етимологічний панував у краї фактично аж до 1895 року.

Почався новий етап української публіцистики на Буковині.

2.3. Публіцистичні виступи Ю.Федьковича

Людина гордої гуцульської вдачі, Юрій Федькович гостро реагував на найактуальніші і найболючіші прояви сучасної йому дійсності. Це виявилось в його активній громадській діяльності і на посаді сторонець-путилівського двірника, і як захисника селян на відомих сервітутових процесах, і як шкільного інспектора, а також як редактора видань львівської «Просвіти» та редактора першої у буковинському краї української газети «Буковина». Та і в самих літературних творах, зокрема у віршах та поемах, нерідко подибуємо

гнівні полемічно-публіцистичні відгуки письменника на злободенні явища життя, на драматичні зіткнення людських та соціальних пристрастей.

Не цурався він і «чисто» публіцистичних виступів, насамперед у своїх листах, які набували чималого розголосу в суспільстві. Його перу належать і дві публіцистичні статті. Одна з них – «Тільки правду», надіслана автором 24.10.1869 р. до газети «Czernowitzer Zeitung». Це різка відповідь на виступ у Буковинському сеймі депутата Ковача, який заявив, що уряд, мовляв, через «впровадження шкільного примусу викликав у народі апатію до школи» (МЖФ, 503). Як шкільний інспектор на Вижниччині, що добре знав стан сільського шкільництва, Ю. Федькович заявляв: *«Якби міністерство просвіти було б подбало про те, щоб шкільні книжки були писані в язиці народнім та відповідали його світоглядові, потребам і життєвим обставинам народу, то були б школи досі, хоч з слабкими учителями, принесли інші плоди, а про неохоту селян не було б і мови»* (МЖФ, 504-505). Правда, свій виступ автор побажав підписати псевдонімом «Один з тих, що багато може розказати». Але стаття не була надрукована.

Своєчасно не побачила світу і друга стаття письменника «Щоб не було запізно», подана автором до тієї ж газети. Проте висловлені в ній важливі засади подальшого розвитку мови, освіти, письменства і культури буковинських українців, поширювані автором й іншими шляхами, що засвідчено пізнішими передруками й коментарями статті, набули чималого розголосу і на тривалий час стали домінуючими не лише в буковинській публіцистиці – 1897 року в перекладі українською мовою вона була надрукована у львівському часописі «Руслан» і того ж року передрукована чернівецькою «Буковиною». Мовою оригіналу О. Маковей надрукував її 1910 р. в «Матеріалах до житєпису письменника» (МЖФ, 493-495) а її український переклад навів наступного року в «Житєписі» (Жит., 299-301). До 125-річчя написання Ю. Федьковичем цієї статті вона ще раз з відповідними коментарями опублікована в «Буковинському журналі» (БЖ, 129-130) та «Ластівці» (Л, 41-

42) як така, що старанно замовчувалась з відомих причин радянськими науковцями, але не втратила свого значення і в наш час.

Статтю до чернівецької газети Ю. Федькович супроводив своїм листом до її редактора, про що в «Буковинському журналі» тільки згадується (БЖ, 126). Оскільки лист має суттєве значення для з'ясування авторства ідей самої статті, наведемо його повністю.

Лист до редакції «Czernowitzer Zeitung»

Зробіть ласку надрукуйте у Вашій шановній газеті статтю, написану мною, за правдивість і справедливість якої я відповідаю. Одночасно я звертаю увагу вельмишановної редакції на брошуру «Народ п'ятнадцяти мільйонів душ, забутий історією. Петиція до французького сенату Казимира Деламара (Paris, bei Amyout, rue de la Paix)», з якої я дещо взяв для свого твору і яку я настійливо можу рекомендувати.

Я також прошу шановну редакцію про особливу ласку повернути мені твір у разі, якщо він не зможе бути надрукований.

Сторонець-Путила, 11 листопада 1869 р.

Федькович, Окружний інспектор шкіл (Писання ОЮФ, 492-493).

Отже, цілком поділяючи думку французького автора про загарбницькі плани російської імперії, Ю. Федькович особливо наголошує на підступній ролі галицько-буковинських москвофілів, які прагнули денаціоналізувати буковинських українців.

Коментуючи статтю Ю.Федьковича, М.Юрійчук справедливо відзначає, що нею автор прагнув «перешкодити впливові москвофілів на громадське і культурне життя буковинського краю, викрити їх як ворогів української національної культури, передових кіл громадськості» [85, с. 125]. Письменник категорично заявляв, що їхня діяльність підтримувалася урядовими колами Росії «всілякими способами: посадами, достоїнствами, орденами, грошми.» До речі, про це на увесь голос поет заявляв і у своїх творах. У вірші «Страж на Русі» він, наприклад, писав:

*А білий царь як змий стоїть,
Та рад би зжертви цілий світ,
Та рад би разом всіх Слав'ян
Закути у оден кайдан* (Писання ОЮФ, 364).

А вірними слугами царату в здійсненні його загарбницької політики були буковинські москвофіли, які спритно прибрали до своїх рук товариство «Руська Бесіда», про що і писав у вірші «Наші старі» Ю. Федькович:

*Народ продавати
І за рускі, людські душі
Карбованці брати* (Писання ОЮФ, 491).

Хоч стаття Ю. Федьковича свого часу не була надрукована, порушене в ній, а також в опублікованих віршах питання ще довгий час було в центрі уваги громадськості і публіцистів. Адже свої – небезкорисливі – зв'язки з російською казною москвофільські верховоди товариства «Руська Бесіда» старанно приховували від людського ока і решти членів товариства. Наприклад, професор Чернівецького університету Гнат Онишкевич у листі від 13.07.1877 р. до Олександра Барвінського, розповідаючи про своє гнітюче враження від чергового засідання товариства, влучно підкреслене фразеологізмом «воду вари, вода буде», повідомляв і таку характерну деталь: «Довідався я також, що Бесіда дістає «отъ любителей русского народа» річно мало на 1000 р [ин]ск[их]. А понеже ті любителі суть такої, що їх імена не може об'явити, то я нині з Бесіди виписуюся і чекаю на ліпші часи, котрі, здається мені, незабаром наступять» (Жит., 31).

Довести небезпідставність звинувачень москвофілів Ю. Федьковичем взявся його сумлінний біограф і дослідник творчості Осип Маковей. У своєму капітальному «Житєписі Осипа-Юрія Гординського-Федьковича» він опублікував «мерзенний, жебрацький», на його переконання, лист першого голови «Руської Бесіди» Василя Продана, названого однодумцями «вождем сам первым народа» Буковини, до відомого російського панслависта Помпея

Батюшкова, в якому *«возносил гласъ къ великодушiю и народолюбiю высокикъ мужей въ пространной державѣ россiйской мылостивное вспоможенiе»* (Жит., 295). У цiй же «Житеписi» опублiковано й листа Якова Головацького, який побував *«въ Черновцах на Буковинѣ – крайнем уголке русских поселенiй на югѣ»*, де *«старался собрать свѣдѣнiя о состоянiи русских на рубежѣ румынской нацiи»*, до голови «Словянського Добродiйного Товариства» в Петербурзі Олександра Гiльфердинга з наріканням на вороже ставлення до «Руської Бесiди» росiйського консула у Чернiвцях Дм. Кiра-Дiнжана, який заступив свого попередника *«искрѣннiяго друга и покровителя ... русских на Буковине»* А.Назiмова (Жит., 303). Публiкуючи цього листа, О. Маковей писав: *«отже доля Бесiди залежала вiд змiни росiйського конзула в Чернiвцях... здається i новий конзул мав також своє слово, коли йшло про помiч сему товариству»* (Жит., 304).

Кiнець цiєї iсторiї став вiдомим тiльки з виходом книги «Зарубежные словяне и Россия» (1975). В нiй опублiковано кiлька листiв Д. Кiра-Дiнжана до М.Ф. Раєвського (через якого передавались грошi). У листi вiд 16 (28) V. 1871 р. вiн повiдомляє, що справа з доносом на нього закинчилася на його користь: *«Это хороший урок уже послужил в пользу нашим братьям, которые стали серьезнее смотреть на свое прямое дело...»*. Цим же листом вiн повiдомляє, що передав В. Продановi 200 гульденiв з 400 присланих М.Ф. Раєвським. Решту вiддасть пiсля отримання звiту про роботу «Руської Бесiди» (ЗСР, 206); 19(30)X. 1873 р. йому ж було передано 300 гульденiв i така ж сума 20.X. 1875 р. (ЗСР, 207-209).

У цьому ж виданнi маємо й один з листiв дуже промовистого змiсту вiд 24.VIII. (5.IX) 1869 самого В. Продана: *«На Ваше высокопочтенное письмо от 29 июня [1]869[2] имею честь отвечать в следующем: во-первых, прошу о извинение моего до днесь замедления послати Вам уведомление о полученных деньгах (100 гульд.), переданных г.Елласиевичем, конс[ульским] советником, которое теперь в прилучений соследует. Вина тому была осторожность,*

понеже не имел ем доселе случая удобного ко отношению сицевому. Передаючи убо ныне расписку, касающуюся упомянутых денег, передаю вкупе и благодарность нашу ко всем, кто только чем-нибудь к поддержанию нас причиняется, найпаче же великим и наибольшим нашим благодетелям. При сем уведомляю, что мы прежде еще Вашего помянутого письма получили един ящик с значительным числом разных книг и картин славянских апостолов от тамошней «Русской основы», також пару разов книги по несколько фунтов ваги. В последнее же время прислано нам железною дорогою един ящик книг и также картин разных церквей древних в России от благотворительного С.-Петербургского комитета, в ваге 86 фунтов; но на той адрес стояло, что еще един ящик книг враз последний был, но зостал задержан в краковской полиции для пересмотрения» (ЗСР, 378).

Молодше покоління буковинських москвофілів продовжувало «мерзенні, жебрацькі» традиції, «Воспомоществования из рук г. консула». У М.Ф.Раєвського випрошував і «юрист» І.Купчанко, обіцяючи за це «неутомимо коло нашей бедной русской литературы Буковинского русского края работать, если только будут добрые русские люди, которые своими издержками это печатали и у свет божий пускали, что бы наш бедный темный русский буковинский народ читал й просвещался» (ЗСР, 262).

Ю.Федькович рішуче викривав «зухвале фальшування історії московитами», спекулювання використанням ними етноніму «Русь», «руський». Він категорично заявляв, що «назва Русь належить тільки теперішній Південній Русі, а назва русин – тільки теперішнім русинам» [61, с. 42; 85, с. 129]. Москвофільські верховоди «Руської Бесіди» остаточно розвіяли сподівання письменника на сприяння цим товариством розвитку освіти, письменства і культури буковинських українців на народній основі. Вже на одному з перших його засідань радник Чернівецької митрополії М. Коморошан заявив, «абы часопись котра издаватись маеть помѣщала прежде всего историю рускаго народа, котра для сего необходимою есть, и

такое сочиненіе абы въ книжномъ языкѣ то есть: примѣромъ часописи рускаго «Слова» писалось и не в простонародномъ, понеже мы яко до просвѣщенія званны, не маемъ от простого народа учитись, но народъ отъ ученыхъ» [68, с. 134-135]. І такою мовою буковинські москвофіли «просвіщали» народ, писали свої «стишилища», тобто – вірші. Прислані для товариства М.Драгомановим 1877 р. твори українських письменників за розпорядженням його керівництва були знищені (Жит., 310).

Заслуги Юрія Федьковича у відстоюванні мови як національного коду народу високо оцінив О. Маковей, заявляючи, що він «зі своїми думками про народне шкільництво випередив буковинців на цілі десятки років» (Жит., 395). І справді, ще півтора десятка років після його виступу тривала боротьба передової частини «Руської Бесіди» проти її москвофільського керівництва. А оновлене товариство один з своїх перших урочистих заходів присвятило святковому відзначенню 25-річчя діяльності Ю.Федьковича. З «відчитом» про діяльність ювіляра на ньому виступив проф. С.Смаль-Стоцький, який окреслив своєрідність дару письменника, що з'явився і змужнів на ґрунті самотутньої «чудесної руської народної поезії». «Яко правдивий могучий талант пізнав він відразу, – сказав промовець, – звідки черпати для себе поживу, чим міг розбудити нове житє, як порушити темну масу і відчужившуся інтелігенцію з глибокого сну» (Б.,ч.13(дод.),1886, 24.06(6.07),с.50). С.Смаль-Стоцький ще за життя Ю. Федьковича чітко визначив його величезні заслуги в тому, що він «перший заговорив на буковинській Русі рідною мовою», що він «розвіяв у нас темряву вузькоглядності» і «першим показав, що нам нема що відділюватися від рідних братів в Галичині, на Україні, бо ми один нарід, одна наша мати, один наш язык» (Б.,ч.13(дод.),1886, 24.06(6.07),с.51).

Закінчував свою промову С.Смаль-Стоцький словами про те, що «під прапор» Ю.Федьковича стає все більше його послідовників. Серед них був і сам промовець. Разом з Теодором Гартнером він створив підручник «писемної мови,

спільної цілому народові» українському – «Граматику руської мови» (1914), за якою з кінця XIX ст. вивчали рідну мову в усіх українських школах Буковини.

2.4. Становлення і розвиток української періодики на Буковині

За визначенням, публіцистика – обговорення в пресі злободенних питань суспільно-політичного життя (ЕСБЕ, XXV, 746), а мова преси – жанровий різновид публіцистичного стилю.

Тому говорити про становлення і розвиток публіцистичного стилю на Буковині без докладного вивчення становлення і розвитку української періодики неможливо. Періодична преса на Буковині виникла досить пізно. Її розвиток в Австро-Угорській імперії, найвідсталішою провінцією якої була у кінці XIX – на початку XX ст. Буковина, був повільніший, ніж в інших європейських державах, хоча Відень і був місцем появи однієї з перших газет (перша реляція – рукописні листки, що вважають попередниками газети – з'явилась у Відні 1488 року з метою заспокоєння жителів міста стосовно становища Максиміліана I, який був у полоні в Брюсселі). Головною причиною повільного розвитку преси було суворе законодавство Австро-Угорщини про друк (пресу). Упродовж XVII століття з'явилося усього 6 газет, з яких три – у 1621 – 1622 і три – у 1671 рр. У 1703 році засновані дві урядові газети – вони були тільки зібранням сухих фактів, подекуди оснащені тими коментарями, які уряд вважав за потрібне додати у своїх інтересах. У XVIII ст. з'явилося 176 періодичних видань, головним чином літературних і театральних журналів. Власне політична преса виникла у Австрії тільки протягом XIX століття, головним чином після революційного руху 1848 року (ЕСБЕ, XXV, 747).

У цей час з'являються перші періодичні видання українською мовою й у Львові, але на Буковині української преси не було аж до кінця XIX ст. – хоча до цього часу вже видавались газети німецькою та румунською мовами.

Як вважає більшість дослідників, розвиток преси Північної Буковини тісно пов'язаний із загальним поступом суспільно-політичного життя у краї.

Попередниками української періодики тут були іншомовні видання «Bukowiner Kalendar», «Bukowina», «Bunte Blatter» («Строкати листки»), «Czernowitzer Zeitung». «Вістник законів і розпоряджень для воєводства Буковини» (двомовне видання), що виходив у Чернівцях з 1850 р. до 1914 р. У різні роки цей «Вістник...» мав інші назви, як-от: «Общій законовъ краєвихъ и правительства Вѣстникъ для корунного краю Буковины» (1852); «Общій законовъ краєвыхъ и правительства Вѣстникъ для воєводства Буковины» (1853); «Вѣстникъ краєвого правительства для воєводства Буковины» (1858-1860); «Дневникъ законовъ и распоряджень для княжества Буковины» (1893-1895); а з 1896 р. – «Вістник законів і розпоряджень для воєводства Буковини». Тут публікувалися закони, маніфести цісаря, цісарські патенти на запровадження законів, розпорядження міністерств, крайового президента воєводства Буковини, буковинського крайового уряду, «регуляміни», «оповістки», оголошення та інші правничо-організаційні матеріали крайового уряду і відділу буковинської крайової шкільної ради та інших юридично-громадських інституцій стосовно всіх сфер організації громадського життя суспільства Буковинського краю. Різного типу постанови, статuti, циркуляри, приписи документально відтворюють історію князівства (воєводства) Буковина за понад півстоліття.

Спочатку матеріали «Вістника...» друкувалися етимологічним правописом, назва і текст подавалися паралельно німецькою мовою, пізніше тексти друкувалися фонетичним правописом. До кожної частини подавався покажчик змісту, в кінці річника – алфавітний список вміщених розпоряджень. «Енциклопедія українознавства» характеризує це видання як попередника української правничої преси, його можна вважати одним із «офіційних періодиків», які видавалися з 1849 р. «австрійським і угорським урядами у Відні й Будапешті, а також крайовими органами у Львові й у Чернівцях, які інформували про обов'язкові закони, розпорядження й ін. правні акти. Вони виходили звичайно під назвами «Вѣстникъ законовъ...», згодом «Вістник законів...». В австрійській частині держави Габсбургів цей урядовий періодик

був лише перекладом з німецької мови і виходив мовами всіх народів монархії, також укр. (1848–1918), в Угорщині появлявся українською мовою («язичієм») тільки у 1850–59 рр. Крайові вісники законів мала Галичина й Буковина» [66].

На думку дослідника Ю.Тернопільського, офіційні друковані органи окупаційної влади не мали успіху серед українського суспільства, українська національна думка тільки набирала сили і впливу. Саме цим, напевне, можна пояснити невдалу спробу Ю. Федьковича у 60-х роках XIX ст. видавати український друкований орган [85, с. 124-130]. Умови для видання такого часопису ще не назріли.

Проте міцний зв'язок молоді буковинської інтелігенції з Галичиною, її підтримка галицької передової інтелігенції у боротьбі за народність і реалізм у літературі та журналістиці, поширення прогресивних ідей з Наддніпрянщини відіграли свою позитивну роль. Загальне зростання національної самосвідомості жителів краю мало безпосередній вплив на становлення і розвиток української преси Північної Буковини другої половини XIX – початку XX століття. Упродовж цього історичного періоду (1870–1918 рр.) у Північній Буковині виходило 55 українських часописів та 6 додатків, що мали окрему нумерацію.

Проте можемо твердити, що українська преса на Буковині з'явилась тільки у 1885 році разом з виходом першого числа газети «Буковина» за редакцією Ю.Федьковича. До цього в краї існували періодичні видання, такі, як «Буковинська зоря» (1870), «Зазуля» (1875), «Лопата» (1876), «Сельській господарь» (1878), «Пріятель народа» (1878), «Родимый листокъ» (1879), але ці часописи оформлялись «язичієм» і проіснували недовго. Як вважають дослідники, «причини занепаду періодичних видань, які проіснували нетривалий час, варто шукати, з одного боку, у використанні ними штучно витвореної мови (язичія) та в нецікавому змісті, бідній жанровій палітрі й убогій формі подачі матеріалів, а з іншого – у відсутності підготовленого читача» [64, с. 22].

І тільки після виходу першого номера газети започаткованої Ю.Федьковичем чернівецької «Буковини» (1885 р.) можна казати, що становлення української преси відбулося завдяки прагненню стати повноцінним засобом духовної єдності всього розчленованого між габсбургською і російською імперіями українського народу – «галицьких, угорських і на Україні живучих братів наших, належачих до одної і тої самої великої родини вірних синів ... великої матері-Русі», – як зазначалося у зверненні до «Родимців» у першому ж номері газети.. Як слушно зауважив М.Жовтобрюх у монографії «Мова української преси», «...зародження і розвиток періодичної преси обов'язково передбачає створення публіцистичного стилю літературної мови, якщо його в ній ще немає, бо без наявності такого стилю преса існувати не може» [33, с. 193]. Тому саме за газетою «Буковина» можна відслідковувати процес формування й удосконалення публіцистичного стилю української мови на Буковині.

2.4.1. Газета «Буковина» та її роль у становленні й розвитку публіцистичного стилю. Чернівецька газета «Буковина» виходила протягом майже 34 років, була визначальною у розвитку публіцистичного стилю на Буковині. Як вважає дослідник А.Животко, «часопис «Буковина» став тим дороговказом, за яким пішов розвиток української суспільно-політичної преси» [32, с. 143]. Підстав для такого твердження є багато в аспекті історичного, суспільно-політичного, літературно-естетичного, мовного стану розвитку суспільства, оскільки публіцистика перебуває в нерозривному зв'язку з інтелектуальними та естетичними потребами суспільства на відповідному етапі його розвитку. Публіцистика є поєднуючою ланкою у спілкуванні інтелектуальної еліти з народом. Впливаючи на «звичайного» читача, вона розвиває його. А водночас залишає право на життя лише найнеобхіднішому, найзрозумілішому, об'єднаному спільним етнопсихолінгвістичним змістом,

закладеним у мовно-літературній традиції національної культури [28, с. 27], відсіваючи усе непридатне для окремої культури на певному етапі її розвитку.

Часопис «Буковина» може бути яскравим прикладом такого процесу. Він з'явився у час, коли існувало вже багато галицьких часописів (періодика у Галичині почала виходити ще у середині XIX століття), пережила їх. На відміну від багатьох інших буковинських недовготривалих часописів, «Буковина» проіснувала майже 34 роки і, що найголовніше, на її сторінках у час роз'єднаності українських земель друкувались найвизначніші діячі української культури як галицької, так і наддніпрянської України. На шпальтах «Буковини» відбувалась дискусія між Б. Грінченком та М. Драгомановим, яка стала певною віхою у процесі становлення української літературної мови.

З часу виходу «Буковини» і до світової війни 1914 р., отже, за 30 років українська преса Буковини розвинулася в 34 назви (крім додатків) різного роду часописів, що охопили всі галузі українського суспільного життя, остаточно зліквідувавши таке протиприродне явище, яким до 80-х років було москвофільство зі всіма його проявами і наслідками [32, с. 143].

Як зазначає М. Романюк, «мова видання, де авторами були літератори всієї України, захоплююча: образна, приперчена гумором, а буковинський діалект надає їй своєрідного колориту» [62, с. 47]. Це і не дивно, бо в різні часи існування «Буковину» редагували такі визначні діячі української культури, як: Юрій Федькович, Осип Маковей, Омелян Попович, Василь Щурат та інші. На її сторінках публікували свої твори І.Франко, М.Драгоманов, О.Кониський, Б.Грінченко, А.Кримський, М.Коцюбинський та інші. Газета друкувалася спочатку правописом М.Осадци, «а з 13 числом IV річника, себто серед р.1888 змінила ся на фонетичну, якої вживає й доси» (Б., ч.6, 7.01, 1909).

Це наблизило її до живої мови народу, на відміну від багатьох тогочасних галицьких і буковинських газет москвофільського спрямування з їх «язичієм» та етимологічним правописом. Отже, можна сказати, що газета «Буковина» якнайкраще виконувала основне завдання преси – «формування і вираження

громадської думки, поширення наукових та інших фахових знань, різноманітної інформації про події внутрішнього і зовнішнього життя країни, є одним із найдійовіших засобів ідеологічного впливу на широкі маси» [34, с. 3]. Вона відповідала і сучасному визначенню поняття газета: «найпоширеніший різновид періодичної преси, мову якої звичайно кваліфікують як належну до публіцистичного стилю» [34, с. 266].

Відомо, що в українській літературній мові, яка протягом усієї своєї історії зазнавала в тій чи іншій формі різних утисків, а то й прямих заборон, публіцистичний, науковий і офіційно-діловий стилі почали формуватися вже тоді, коли стилі художньої літератури не тільки склалися, а й досягли високої досконалості. Тільки з середини XIX ст., коли безперервно починає функціонувати українська періодика, поступово складаються лексичні й граматичні властивості публіцистичного стилю. На кінець цього століття публіцистичний стиль української мови в творах його кращих представників досяг уже помітної досконалості, хоч на його нормальному функціонуванні й тоді негативно позначалися неусталеність суспільно-політичної термінології та перевантаженість лексичними, фонетичними й граматичними діалектизмами. З останньої чверті минулого століття публіцистичні твори друкуються не тільки на сторінках української періодики – на суспільно-політичні теми українською мовою з'являється вже багато книг і брошур публіцистичного характеру, тому для творення суспільно-політичної термінології, що якнайповніше фіксує мова тодішньої української преси, уже склалася досить широка основа [34, с. 184-185].

Мову газети, як правило, кваліфікують як належну до публіцистичного стилю. Проте газетна мова не є чимось монолітним, однорідним. Газетна мова – це складна система, яка становить відносну єдність, що включає різноманітні за стилістичними ознаками засоби мовного вислову.

2.4.2. Газетна мова як жанрова система. У газеті публікуються замітки, репортажі, кореспонденції, звіти, інтерв'ю, статті (політичні, літературно-

критичні, науково-популярні), огляди, нариси, памфлети, фейлетони, рецензії. Кожен газетний жанр, як і будь-який інший, визначається об'єктом і конкретним призначенням публікації, тим, на кого вона розрахована і які з неї робляться висновки [34, с. 267].

Мова буковинських газет кінця XIX – поч. XX ст. характеризувалася вже такою ж жанровою диференціацією і такою ж стильовою взаємопроникністю, як і мова сучасних газет, хоч, звичайно, і була стилістично менш досконала.

Кожна газета, як правило, відкривалася передовою статтею, написаною засобами публіцистичного стилю, правда, часто з актуалізацією функцій емоційно забарвленої лексики.

Усі газети містили інформаційні замітки і кореспонденції про місцеві, загальнодержавні та закордонні справи; про це свідчать і назви розділів, звичайних для більшості тогочасних газет: «Що нового вь свѣтѣ?»; «Дрѣбни вѣсти» (Б., ч.17,1(13).09. 1885); «Ріжні вѣсти» (Вѣсти. ч.1, травень, 1903); «Всячина» (Рус. Р. ч.1, 7(01), 1905); «Огляд заграничної політики» (Укр. ч.3, 11.01. 1913) тощо.

Інформаційні замітки і кореспонденції склалися, як правило, стисло, чітко, з переліком основних фактів, про які йдеться в них, іноді також і з оцінкою їх, наприклад: *Вѣйна грозить межи Нѣмеччиною а Ишпанією за Каролинскій острови, приналежаючи отъ 17 столітія до Ишпаніи, зъ котрыхъ одинъ островъ «Япъ» заняла Нѣмеччина* (Б., ч.17,13(09).,1885);

Президент Буковини, бар. Піно поручив всімъ практичнымъ урядникам на Буковині, щоби якъ найскорше научили ся по руски й по румуньски; бо вь противнім случаю не будуть могли авансувати. (Б., ч.9,1(13).05., 1887);

Велике народне віче в Розтоках на Буковині відбуде ся в неділю, дня 4 жовтня с.р. о 11год. Рано коло читальні з одсим дневним порядком; 1.Розпорядженє ц.к. староства в Вижниці про замкнене коршем в неділі і свята. 2.Економічна справа Гуцульщини. 3.Організація спілкова. 4.Вибори громадські. 5. Евентуалія. (Рус. р., ч.1,7(01), 1905).

У газеті «Буковина», як і багатьох інших газетах кінця XIX – поч. XX ст., інформаційний матеріал подавався під спеціальною рубрикою «Телеграми» (Б., ч.2,5 (18),01, 1905); або « Телеграми Буковини» (Б., ч.253, 16(28),11, 1896).

Мова телеграм, звичайно, стисла, без будь-яких образно-емоційних засобів, наближена до мови ділового стилю, як сучасні анонси засобів масової інформації. В інформаційних замітках і телеграмах, що містилися в газетах, витворилися своєрідні усталені звороти і синтаксичні штампи на зразок:

Петербург. В місті Сисиян симбірської губернії, запроваджено воєнний стан (Б., ч.4,9(21).01. 1906).

Будапешт. Переговори між парляментарною більшістю і опозицією розбили ся. Опозиція рішила ся дальше вести обструкцію (Б., ч.153,12(24).07. 1897).

Відень. Рільнича комісія приняла без зміни закон о дешевій продажі соли для худоби (Б., ч.253,16(28)11.,1896).

Ваймар. Велика княжна саско-ваймарска Кароліна померла о 6-ій годині рано(Б., ч.2,5(18),01, 1905).

Властиві інформаційним заміткам тогочасні усталені звороти і синтаксичні штампи на зразок:

...Якъ доносять чesки газети...» (Б., ч.1,1,01.,1885).

Суть вісти, котри загранични газети подають...» (Б., ч.2,15,01.,1885).

Намь пишуть изъ Довгополя... « (Б., ч.9,1(13),05,1887).

З Відня комунікують:*Заповіджене управителем міністерства торгowlі поліпшенє бити почтових функціонарів вже в найблизшій часі в кількох найважніших точках буде переведене.* (Б., 8(21)01, 1906).

Такі синтаксичні штампи притаманні рубриці «Перегляд часописів», яка існувала в газеті «Буковина» вже в перші роки її виходу (1885 – 1887).

У газетах «Буковина» (1896 – 1916) та «Україна» (1913) була рубрика «Новинки», де містилися цікаві для читача, актуальні для свого часу відомості про новини в галузі техніки, науки, економіки, літератури, мистецтва, з життя

окремих видатних людей, а також повідомлення про деякі важливі суспільні події. Напр.:

В Штрасбургу вийшла брошура під заголовком: «Германізація, корупція і поліційне панованє в Альзациї і Льотарингії, про корупції серед німецької бюрократії, про деморалізацію, ширену офіцерским корпусом серед місцевої суспільности...» (Б., ч.4, 8(21)01. 1906).

Мовне оформлення подібних відомостей і повідомлень характеризувалось не тільки сухим переліком подаваних з пізнавальною метою певних фактів, про які йшлося в них, як напр.:

Лічене при помочи сьвітла. Управа Фінсеновского інститута лічення при помочи сьвітла в Копенгазі наміряє засновати заклад лічення сьвітлом недуг серцевих і нервових (Б., ч.4,9(21),01, 1906).

А й використанням різномірної експресивної, оцінної лексики. Напр.:

***Кацанский «учений»** Козак, ставши на сей рік ректором черновецького університету, розгуляв ся на добре. Богословів, які мусять слухати його вікладів, **трактують як звичайних штурбаків**: читає катальог як в нормальній школі, а коли покаже ся, що хтось не був на його **геніальних вікладах**, зараз постарай ся у таких самих як він, щоб тому уділено нагану і виписано його імя на чорній таблиці, на пострах другим. А його виклади помимо своєї несмачности ще й ненависні руским богословам, бо сей великий **«учений» говорить** завсїди о **руській мові як о діалекті** (Б., ч.149,14 (12),1(01), 1907).*

Або:

*Посли Попович і Спинул **аж упрівають при перекладах** «Каменярів» і «України» на німецьку мову для посла Василька, аби він знав, що про нього ці газети пишуть, бо п.Василько, **провідник буковинської Руси**, ще й досі не вміє ані говорити, ані читати по українськи. Коби вони вміли перекласти йому на німецьке ще й те, що **щирі Українці демократи про нього думають...** (Укр., ч.3, 11(01), 1913).*

Іноді такі повідомлення супроводились спеціальними уточненнями, розрахованими на те, щоб спрямувати увагу читачів саме на такі деталі, які з погляду автора кореспонденції виявляються дуже істотними для підготовки відповідних реакцій на факти й події, що про них повідомляється.

У таких кореспонденціях нерідко трапляється термінологічна лексика тієї галузі знань, про яку йдеться в тексті. Напр.:

Дисциплінарний закон учительский в тім виді, як його ухвалив тогорічний сойм не одержав монаршої санкції. Виділ краєвий на своїм засіданню із дня 13 с.м. порішив передати той законопроект законодатній прибічній раді, щоб його змодифікувати після санкціонованого вже дисциплінарного закона учителів стирийских (Б., ч.2,5(18),01, 1905).

Речення у таких повідомленнях, як правило, прості, хоч досить поширені, рідше – складнопідрядні з'ясувальні, означальні, зокрема, в авторських характеристиках повідомлюваних фактів і подій.

Дуже активно використовувався в буковинських газетах кінця XIX – поч. XX ст. такий жанр, як звіт. Друкувалися звіти про вчительські конференції, засідання різних товариств, конгресів, інспекцій тощо. У звітах часто дослівно передаються виступи учасників зборів, конференцій, засідань, про які інформує газета:

На зборі розпочавь п.Поповичь нараду більше менше слыідууючою промовою: «Панове громада. Отъ й проминула люта пора, що докучала своимъ зимномъ всякій твари. Морози пустили, сніги й лідь стополи ся, утихли бурі холодні й вітри докучливі, настала тепленька й мила весна...» (Б., ч.9,1(13),05, 1887).

Іноді виступи подаються у вільному їх викладі автором матеріалу, який може супроводжувати повідомлювані факти також власним коментуванням:

В неділю, дня 27 вересня відбула ся величава маніфестація кіцманського повіту, через яку ми переконали ся наново, що політика, яку ведуть згідно наші сеймові і парляментарні послы, находитъ повне одобрєнє руского народу, що

щирість, якою они ведені при всіх своїх політичних починах, нарід глибоко відчуває і не вірить тим нечисленним агітаторам «радикальної» чи «соціально-демократичної» жмінки, яка з личних і самолюбних мотивів кидає в населеннє зерно роздору, щоби в мутній воді відтак собі рибку зловити (РР., ч.1,7.01, 1905).

Хоч у сучасній стилістиці звіт є одним із видів ділових паперів, тобто зразком ділового стилю, у буковинській періодиці досліджуваного періоду їх можна зарахувати до публіцистичного стилю, оскільки в їх текстах виразно проступає авторське ставлення до зображених подій. Як бачимо, написані такі звіти за сучасними нормами публіцистичного стилю літературної мови. Поряд з цим у газетах, здебільшого на останній сторінці, містилися офіційні звіти, або звідомлення, про діяльність окремих товариств за певний час їх існування, зокрема фінансові звіти. Мовному оформленню їх властиві, звичайно, риси ділового стилю. Порівн.:

Стан каси був за попередній рік такий: доходу 2076 кор. 80 сот., видатків 1824 кор. 2 сот., чистий остаток: 252 кор. 78 сот. дальше має тов. в щадниці книжочку на 132 кор., разом 384 кор., 78 сот. не вчислюючи субвенції з сойму 2000 кор. Товариство подало до відомости на загальних зборах, що о. Карадже. котрий пожертвував на дівочий інтернат 100 кор. став членом основателем (Б., ч.2.,5. (18.)02, 1905).

Такий газетний жанр, як інтерв'ю, в буковинській пресі кінця XIX - поч. XX ст. не використовувався, зате широко побутував у газетній практиці репортаж, що передавав перебіг подій з якнайбільшою наочністю, у тій послідовності, в якій вони відбувалися в дійсності. Яскравим прикладом такого репортажу може бути «Нарада союзу буковинських українських послів» (Б., ч.22, 27.05. 1916) тощо. Наведемо фрагмент:

В неділю 21 мая 1916 відбуло ся під проводом віцепрезидента Загальної Української Національної Ради п. Николая Василька перше засіданє

буковинських українських послів в Чернівцях по вибуху війни. На та засіданє закликано й багато мужів довіря зі всіх українських повітів.

Предсідатель розпочав свої виводи виразом подяки для хоробрих війск за визволенє Буковини з під московського панованя. Згадав героїчну оборону краю його синами під проводом полковника Фішера, неминущі заслуги підполковника Папа, якого група немов твердині боронить головне місто краю і величав подушевленими словами команданта армії барона Пфлянцер-Бальтіна, якого імя звязане на вічні часи з остаточним визволеннєм Буковини.

Інформаційний матеріал містився й у розділах, що називалися «Політичний перегляд» (Б., ч.30,22.07.,3.08., 1894); «Перегляд часописей» (Б., ч.2, 15.01., 1885) та «Наука, штука і література» (Б, ч.153,12(24).07,1897). У перших двох подавалася безвідносно інформація про політичні події за межами Буковини та новини, передруковані з інших періодичних органів. А останній містив стислу актуальну інформацію про наукове і культурне життя, повідомлення про яке поєднувалось з бібліографічними відомостями.

Майже в усіх газетах постійно публікувалися статті на злободенні політичні теми. Мова їх належить до публіцистичного стилю в прямому значенні цього терміну. У ній широко використовувалась суспільно-політична лексика й фразеологія та речення різної синтаксичної будови, зокрема складнопідрядні, за допомогою яких розгорталася думка з логічною аргументацією відстоюваних у статті громадсько-політичних і етичних положень, що їх висував автор:

*Як громадянський поет Федькович теж вірний син свого народа. В тяжких та незавидних часах **національно-політичного життя** українського народа, Федькович, віщим своїм духом вносить ся до великого народнього ідеалу, та обнимає своїм серцем цілість **національного організму**. Федькович рішучо та недвозначно визнає необхідність зєднання кордонами заборчих держав розділених українських синів, визнає ідеал ірредентизму, ідеал*

політично незалежної України. А як далеко до цього нинішнім українським політикам з Нової чи Православної Буковини? (Борба., ч.1-2., 1913).

Увага читачів актуалізувалась також за допомогою нагромадження риторичних запитань. Напр.:

Бідна дівчина, що їй уже 16 літ, розуміє, що дорога її життя не буде застелена листям з рож і тому рада би дістати ся до учительської семінарії...Зголосить ся до семінарії, здасть іспит, - аж тут показуєть ся, що для неї не найшло ся місця. І якже –ж не плакати? Для чого для неї нема місця в школі? Чи вона загадувала що злого, що їй не дають сего вчинити? Чи наука і школа в нинішні часи – се не таке жерело, до котрого всякий може прийти і напийти ся? (Б.,ч.100,23.08(5.09).1900).

З метою більшого впливу на читача в статтях на суспільно-політичні теми активно використовувалась також емоційно забарвлена лексика, порівняльні конструкції різних типів:

Могутній подув пробудженого духа народного повіяв через Європу. Се є так, наче-б злий сон бездільного супочинку, наполоханий, опустив душу і що в роках «мирного розвитку» сціпеніло і стало непорушним, тепер розв'язуєть ся, роздроблюєть і паде. Клич борби демократії гомонить у всіх краях, всюди гордо і побідоносно повіває прапор поневолених, позбавлених прав, мас (Б., ч.4, 9.(21.) 01, 1906).

Заклики, оформлені за допомогою окличних речень, загальновідомий засіб публіцистичності. Напр.:

О! Ми не боялись єго, ми знали, що ми маємо «убіждєніє», ми постановили собі, стати твердо, мов скала!...Їх слова не впали на тернисту дорогу, а просто в наші серця: ми основали для укріплення нашого «убіждєнія», русское общество «Славянинъ»! (Б., ч.12,19.(31.) 03, 1893).

На сторінках буковинської періодици кінця XIX – поч. XX ст. не друкувались нариси, памфлети, фейлетони в сучасному розумінні цього жанру публіцистики. Термін *фейлетон* взагалі вживався у іншому значенні: «різні

жваво написані статті « (ЛТ,172). Так, у газеті «Буковина» протягом багатьох років існувала рубрика «Малий фейлетон», де друкувались не тільки оповідання, а навіть і лірика, як, наприклад, «Ти віриш» Ярослава Весоловського (Б., ч.2, 5. (18.) 01, 1905).

Іноді сатиричне спрямування оповідання повністю відповідало сучасному розумінню терміна фейлетон, як, наприклад, оповідання *«Сотворення дневникарів»*, надруковане в цій рубриці у газеті «Буковина» за 8 січня 1906 року. Йому притаманні висока емоційність, яскрава образність, жвавість розповіді. Вдало використана форма притчі: *«Коли предобрий Господь сотворив людий, прийшло Єму на думку, що оно добре-б було, щоби кождий вдасним трудом заробляв на життє. Тим то одної гарної днини приказав Він архангелам скликати усіх людий на одно місце, а коли їх почислив, казав принести собі величезний міх, в яким містили ся усі ремесла І усі заняття. І почав між присутніх розпайовувати. І так став оден столяром, другий інжинером, третий кравцем, четвертий моряком і т.д.»* Та до жанру фейлетон цей твір можна зачислити завдяки вдалим сатиричним вставкам, де автор висміює деякі недоліки певних професій: *«А в своїй безмежній премудрости уладив Господь поділ так, що все відбуло ся по найбільшій справедливости; хто мав довгий язик, дістав адвокатуру; хто був «палкий, став жовніром, хто скорим кроком ступав в життю, касиром, хто вказував нахил до дрімоти, міністром. Так перепаявав Господь усе, аж мішок став порожний, а не забув і тих, що богато гріхів мали до спокутовання, сих поробив народними учителями і помічниками урядників».* З гумором ставиться автор і до професії журналіста: *«Люди почали роптати, але відмовити годі було, тільки кождий – як се звичайно діє ся, коли хто приневолений до жертви – порішив в души віддати в дарунок найгіршу частину своєї професій. Адвокат прим. пожертвував свої брехні, артист свою зависть, жовнір наклін до поєдинків, – народний учитель зложив на жертвеннику частину своєї нужди. Один поет тільки віддав децю ліпшого: свої мрії і своє натхніння. Можна собі уявитьи,*

яка мішанина вийшла з такої збірки Милосердний Господь не дуже то нею утішив ся. *«Що почати нам з отсим Сорокатим Іваном?»* – сказав. Але нове людське дитя засьміяло ся глумливо і відповіло: *«Не журіть ся. Пане, вже я з тим дам собі раду яко журналіст»*. Сказав , і поплів ся у світ...» (Б., ч.4, 9(21),01. 1906). У мові оповідання використані різноманітні образні засоби, властиві художньому стилеві.

Мовне оформлення фейлетонів належить до художньо-публіцистичного різновиду літературної мови завдяки вдалому поєднанню інтелектуального та емоційно-експресивного елементів викладу думки. Таке поєднання простежується не тільки у фейлетонах, а й у суто публіцистичних злободенних статтях. Публіцистичний стиль газети має дуже широкий діапазон, об'єктом його викладу стають явища всіх ділянок життя людини - від картинок побуту до подій історії і світової політики. Ось як описана політична обстановка в Європі навесні 1887 року у числі 9 за цей рік: *«Гараздъ Богу дяковати; бо всюды тихо та мирно. Старий хитрунь Бісмаркъ вышустивъ французамъ ихъ Шнебля хотъ, каже, вашъ Шнебель великій ворохобникъ противъ Німеччини. От такъ сказавъ лысый лисъ й выкрутивъ ся зъ повагою зі ключки, котра могла була й війну выкликати, а се бъ Росіі було дуже на руку»* (Б., ч.9,1(13),05, 1887).

Перед публіцистом завжди стоїть потреба пошуку експресії, пошуку оптимальних засобів впливу. Тому точна інформація густо пересипана емоційно-експресивними елементами викладу. Іноді статті за своєю структурою наближаються до оповідань, хоч об'єктом публіцистичного опису в них виступають, як правило, конкретні особи або дійсні події, які автор спостерігав або в яких брав безпосередню участь. Тому й мовні засоби, використовувані публіцистом у таких статтях, близькі до тих, якими користується письменник в оповіданнях, зокрема, у них поширені метафори, художні порівняння, епітети. Іноді їх використовують навіть у заголовках статей. Наприклад: *«Не заспіть»*, *«Молодіжъ – то будучність народа»* (Б., ч.18,15(28),09, 1885), *«Вилізло шило з мішка»* (Б.,ч.10,16(29)01,1909).

У зв'язку з тим, що видання творів української художньої літератури в кінці XIX – на поч. XX ст. було з різних причин утруднене й обмежене, періодика приділяла їм публікації досить серйозну увагу. Зокрема, Ю.Федькович як редактор газети «Буковина» у перші роки її виходу, добре розумів вплив художнього слова на читача, й тому на сторінках газети започаткована була рубрика «Для науки і забави», де друкувались твори художньої літератури – вірші, оповідання, повісті, драматичні твори, на які покладалась суспільно-політична функція, аналогічна тій, яку виконували публіцистичні статті.

Уже в першому номері газети була надрукована повість самого Ю.Федьковича «Сафат Зінич». Друкувались твори і письменників наддніпрянської України, як, наприклад, оповідання Марка Вовчка «Одарка» (Б., ч.9, 1887), драматичний твір, драма В.Чайченка «Хатнє лихо» (Б., ч.40, 1894). Отже, в буковинській пресі кінця XIX – поч. XX ст. досить широко були представлені й художньо-белетристичні стилі, вона сприяла їх всебічному розвитку й удосконаленню.

Буковинська періодика кінця XIX – поч. XX ст. широко використовувала епістолярний стиль літературної мови. Епістолярна форма використовувалася для повідомлення з окремих місцевостей Буковини (про різні, такі, що заслуговують, на думку редакції, загальної уваги читачів, поточні справи, істотні події і факти суспільного життя). Так, у газеті «Буковина» рубрика «Дописи Буковини», вміщувала у формі листів до редакції дописи з різних куточків краю про різні важливі події. Найчастіше це були розповіді про відкриття читалень, різні збори селян. Правда, у пізніші роки така рубрика з друкувала виключно статті публіцистичного характеру про події в селах Буковини і називалась вона «Дописи з села».

Іноді у формі листа друкувалась передова стаття. Окремі автори вдавались до епістолярного стилю з метою критики соціальної політики, бажаючи викликати належну реакцію на них зацікавлених осіб або й широких

верст населення. У формі листів надрукована і полеміка між Борисом Грінченком і Михайлом Драгомановим «Листи з Наддніпрянської України» та «Листи на Наддніпрянську Україну», яка тривала, як уже зазначалося, протягом 1892 – 1894 років на сторінках газети «Буковина», а сьогодні вважається перлиною української публіцистики.

Але нормальному функціонуванню мови тогочасної української преси перш за все заважали орфографічна та термінологічна невпорядкованість, лексичні і граматичні локалізми, хоча окремі з них становили закономірний елемент, оскільки деякі періодичні видання орієнтувалися і на місцевого читача, тому намагалися писати якнайзрозумілішою для нього мовою.

Підсумовуючи сказане, можна процитувати: «...вигідно з цього погляду вирізнялася мовна практика Чернівецької «Буковини», якою одночасно вирішувано кілька завдань суспільного функціонування мови українців, що в більшості європейських мов мали окремі часові ареали. Йдеться про унормування правопису..., стилістичне розмежування лексики, популяризацію наддніпрянського варіанту літературної мови, залучення місцевих діалектних форм до писемного вжитку, спробу творити чи запозичати промислову, поліграфічну, торговельну термінологію тощо [71, с. 100].

2.5. Вплив письменників на стиль газети «Буковина»

В останніх десятиліттях XIX століття питання про шляхи дальшого розвитку українського письменства набуло особливої злободенності. Внаслідок цього і спалахнула гостра полеміка між Борисом Грінченком і Михайлом Драгомановим. Почалася вона ще 1888 року виступом на сторінках журналу «Зоря» (№10) Вартового і відповіддю у ньому ж (№4 за 1889р.) Чудака. Першим псевдонімом підписував свій виступ Б. Грінченко, другим – М. Драгоманов, який вважав, що під іменем Вартового виступив Чайченко (інший псевдонім Б. Грінченка, яким він підписував художні твори). Але І. Франко переконував його, що Вартовий не Чайченко, а катеринославець

Катренко [78, с. 461], відомий наддніпрянський письменник, на його думку [75, с. 431], «ученик Достоевського». Як Чайченка знав Б.Грінченка М. Драгоманов, присвятивши його прозовим творам дві рецензії. В одній з них він наголосив на тому, що автор хоче «видимо широко захопити українську справу ...*старається обробляти свою мову і звичайно пише мовою живою і легкою*» і навіть у белетристичних творах «часто переходить в *дидактику і публіцистику*» [22, с. 386].

По-справжньому суперечка розгорілася через три роки на сторінках газети «Буковина», викликавши чималий розголос. 1894 року «Листи на Наддніпрянську Україну» М. Драгоманова видано в Коломиї окремою книжкою. У 1970 році вони увійшли до двотомника його праць. Листи його опонента окремим виданням вийшли у 1917 році. Повністю листування полемістів окремою книгою видано Інститутом української археографії НАН України 1994 року під назвою «Діалоги про українську національну справу».

Через п'ять років по полеміці О.Маковей в огляді «З життя і письменства» так писав про її значення для розвитку української літератури загалом і літературної публіцистики зокрема: «Ті два письменники дивилися на відносини нашої літератури справедливіше і про вартість на будучину нашої літератури сказали далеко нового і основного» [45, с. 184].

Згодом у позначеній «точністю фахових характеристик» ґрунтовній «Історії українського письменства» С. Єфремов назвав полеміку між Б. Грінченком і М. Драгомановим історичною. Він відкидав недооцінку М. Драгомановим мови народу як однієї з найголовніших прикмет нації, а надавав їй (мові), як і письменству, тільки службової ролі в суспільстві: «Мова – не святощ, не пан людини, народу, а слуга його. Література мусить нести в маси народу просвіту якнайлегшим способом. Для того мова літературна мусить бути якнайближча до народної» [30, с. 460].

Сьогодні з'ясовано безперечно позитивне значення полеміки між Б. Грінченком і М. Драгомановим на сторінках чернівецької «Буковини» для

розвитку української громадсько-політичної думки і культури та літератури, українсько-російських взаємин, переважно літературних, що дискусія, зрештою, привела до порозуміння між радикалами і «народовцями».

Проте коло порушених в ході дискусії «корисних і актуальних для сьогодення» питань, як казав П. Сохань, цим не вичерпується. Ще в кінці XIX ст. на відзначення півстоліття української преси О. Маковей писав, що у зв'язку з заборонаю друкованого українського слова в Російській імперії наддніпрянські українці заходилися налагоджувати випуск української преси на західноукраїнських землях в Галичині, а потім і на Буковині, які були підвладні Австро-Угорській монархії. А специфічні особливості матеріалів цієї преси він характеризує так: «Справа мови і справа правопису, котрій у нас надали нечуване в ніякім народі значінє – от се перша і безнастанна тема статей в наших газетах за 50 літ» [45, с. 119-120]. Наївно О.Маковей гадав, що із запровадженням фонетичного правопису на початку 90-х років XIX ст. і створенням С.Смаль-Стоцьким і Ф.Гартнером «Граматики української мови» для українського народу «правописне лихоліття» раз і назавжди закінчилося. Він не міг припустити, що «справа мови і справа правопису «рідної мови» стане гостро актуальною вже в соборній Україні більше як через сто років.

То ж і в полеміці на сторінках «Буковини» питання мови посідало одне з важливих місць. Якщо для М.Драгоманова мова була чи то «не святою, не пан людини народу, а слуга його», чи то «найшвидкішою національною ознакою», то Б.Грінченко послідовно відстоював мову як першоеlement національної свідомості. Розглядаючи мовний аспект полеміки, доцільно з'ясувати, чому Б.Грінченко вирішив саме в чернівецькій «Буковині» друкувати свої листи.

Учитель Борис Грінченко був одним з найактивніших учасників українського літературного процесу і громадсько-культурного життя кінця XIX і початку XX ст. М.Драгоманов назвав його «найплодовитішим з нових українських писателів [23, с. 386]. Поет, повістьяр, драматург, критик і літературознавець, публіцист, видавець, він, як уже згадувалося тим же ж

М.Драгомановим, був особливо уважним до мови. Його працю мовознавця-лексикографа увінчує багатий матеріалом, добутим з живих народних говорів з території усієї України, як Наддніпрянської, так і Західної, ретельним з'ясуванням відтінків значення кожного слова чотиритомний «Словар української мови» (1907 – 1909 рр). Словник цей був відзначений премією Російської імператорської Академії наук (1906 р.) і посів поважне місце серед аналогічних праць з російської лексикографії В.Даля, польської – Б.Лінде, чеської – Й.Юнгмана, німецької – Братів Я.і В.Грімів [56, с. 95-96].

Досвід початку полеміки між Вартовим і Чудаком 1888-1889 рр. на сторінках галицької преси навів Б.Грінченка на сумні висновки. Він переконався, що суперечки в ній між радикалами і народовцями мають тенденційний характер, – в них йдеться не про справу, а про партійність особи автора тієї чи іншої думки, тобто не про те, що сказано, а про того, хто сказав (Листи з України, XIII, 135-136). У листі XV (150) автор наводить анекдотичний випадок герцю між газетами «Хлібороб» і «Батьківщина» навколо вжитого щодо газети читачами обох часописів означення «люба». В іншому листі (Листи з України, III, 19) про дріб'язковість «гострих» полемік він іронічно каже: *«Найдрібніші питання про яке[сь] там ТЬСЯ чи ЦЦЯ в глаголах викликають часом спірки, цілі дебати, немов би се була річ перворядної ваги», а газета «обороняє потім яке [сь] ТЬСЯ або ЦЦЯ більш, ніж воно того варте»* (Листи з України, III, 23).

Окрім того, «в галицькій пресі, – пише автор, – скрізь чути клерикалізм ... пишуть так, мов би казали проповідь у церкві» (Листи з України, XIII, 129), а *«дуже виразного лібералізму таки бояться»* (Листи з України, XIII, 131). Та й *«рутенська галицька мова [преси] просто відтихає читача»* (Листи з України, XIII, 137). На доказ своєї думки Б.Грінченко наводить такий зразок мови одного з галицьких видань: *«Повинен ученик через концепцію дійти до рецепції, щоб рециповане духом знов свobodно і живо репродукувати»* (Листи з України, XIII, 137). Та *«галицькі русини, – каже автор, – дозволяють собі не тільки*

виправляти мову в роботах, присланих від нас, але й самий зміст, самі думки перекручують. Особливо т(оварист)во «Просвіта» охоче до всього – вигонити з творів, присланих з Росії, всяке «радикальство», «всякий атеїзм» (Листи з України, XVIII, 175).

Питання мови письменства, вважає Б.Грінченко, *«вимагало б ширшого розгляду»*. Він вважав, що від засилля полонізмів у мові галицької преси, як і русизмів у мові наддніпрянських українців, українська *«мова, звісно, не кращає»*. Правда, він оговорював, що *«з боку мови російські українці взагалі все ж стоять далеко вище за галицьких»* (Листи з України, II, 15). А щоб мова справді кращала, треба вдаватися не до *«винаходу»* назв певних понять і речей на кшталт *ишильотар* у значенні *палітурник* або *секотерень* як назву звичайного зошита тощо, а звертатися до джерела мови, *«з народних творів, з Шевченка»* (Листи з України, III, 22). *«Літературна мова має бути єдиною для всього народу українського, зрозуміла і сприйнятна ним, має сприяти виробленню [його] повної національної свідомості»* (Листи з України, III, 23).

Більш наближеною до таких вимог, на думку Б.Грінченка, на той час була мова буковинських (не москвофільських з їх мовою «черців XIII ст.», як казав Ю. Федькович) видань. *«Буковинські вкраїнці пишуть мовою взагалі чистішою, ближчою до спільного вкраїнсько-руського коріння, ніж галицькі. Деякі, напр[иклад] писання Данила Млаки (прозаїчні) мовою мало чим відрізняються від писаннів російських українців», а «вживані» на Наддніпрянщині слова чи форми «сприймаються ними без особливих труднощів»* (Листи з України, II, 16). Дратували тільки наголоси у віршах галичан і буковинців, *«часом дуже відмінні»* від наддніпрянських.

Але все ж він вважав, що *«се ще нічого було б, якби усі українсько-руські діячі у нас писали хоч і не зовсім гарною, але все ж українсько-руською мовою»* (Листи з України, II, 16).

Та не лише мовний аспект чернівецької «Буковини» був причиною вибору її Б.Грінченком для полеміки про долю України та її письменства. Уже

у «Родимці» – зверненні до всіх українців краю у першому номері газети від 1 січня 1885 року – була висловлена її мета: *«бути дзеркалом нашого духовного життя, обявою наших желаний і обміною наших думок (гадок)», дороговказом, як «жити повним житцем народным, берегти і боронити нашу народну честь и возбудити в нас свідомість народну», як «пізнати велике значеньє» конституційного права і «належитим схіснюванням» цього права. Бо ж «чим котрий потрапив в більше використання права конституції для себе, тим вишше стоїть він по над другий народ, о такім лии народі сказати можна, що він жїє житїєм повним, природним, житїєм свободним - бо в єго хаті своя правда, сила і воля»* (Б.,ч.1.1.01.1885). Ці свої «щирі заміри» будити свідомість народу газета в силу своїх можливостей здійснювала.

І великим, добре обґрунтованим внеском у здійснення цієї програми вписалися листи Б.Грінченка. Всіх їх було 18 і друкувалися вони протягом 1892 року в №26-51 «Буковини» та в наступному році в №5-38. А провідною в них була ідея піднесення «національного самопізнання» українського народу, бо, на тверде переконання автора, *«народні маси можуть розвиватися тільки на національнім ґрунті»* (Листи з України, XI, 110). На сторінках «Буковини» він виступав речником своїх однодумців, які вважали *«українську націю за націю самостійну, що має всі права, які звичайно повинна мати нація, себто: права порядкувати по-своєму в своїй землі в справах просвітній, культурній, економічній, соціальной та політичній»* (Листи з України, XII, 113).

Б. Грінченко наполягав на тому, що всі дії наддніпрянських українців повинні вестися *«в згоді та порозумінні з галицькими, з буковинськими та з угорськими нашими братами»*, а *«всяка поміч українцям галицьким, буковинським чи угорським є поміч ...нашій ціловкраїнській справі»* (Листи з України, XII, 121). При цьому він був певний, що *«саме так думають і наші брати з Австро-Угорщини»* (Листи з України, XII, 121). І для такої певності він мав усі підстави, бо чернівецька «Буковина» вже з першого свого номера у зверненні «До родимців» вважала своїм обов'язком *«подавати вістку про*

духове житє галицьких, угорських і на Україні жиючих братів наших, належачих до одної і тої самої великої родини – вірних синів...великої матері-Русі» (Б.,ч.1,1.01.1885).

Одностайною з Б.Грінченком чернівецька «Буковина» була і в засудженні драгоманівського поділу українського письменства на «малоруське» і «галицьке» в його праці «Література російська, великоруська, українська і галицька» (1885), а також перебільшення ним значення зв'язку російської літератури з українською до заперечення потреби української абетки включно, бо, мовляв, *«дуже відрубна графіка українська утрудняла б нашому народові і громаді доступ до російської літератури»* (Листи з України, XI, 104 – 105).

І в ставленні до оцінки значення минулого у газети не було розбіжностей з автором «Листів». Б.Грінченко вважав, що *«від того, як дивимось на минулість, в значній мірі залежить і те, як ми розуміємо сучасність і яку мету собі в ній становимо»* (Листи з України, III, 26). На Буковині питання про минуле ускладнювалося тим, що москвофільська преса взагалі не визнавала не лише української мови, а й самого українського народу. *«Украину придумали завитни (?) вороги русского племени»*, – заявляла чернівецька газета «Православная Русь», закликаючи *«боротись з нашими изменниками – украинцами, ширящими гниль и безверие в нашей буковинской отчине»* [63, с. 244]. А румунська преса називала українців «українізованими румунами» або зайдами. Тому «Буковина» друкувала чимало матеріалів на історичну тематику, зокрема й працю М.Кордуби «Наші дезідерати на полі буковинської історіографії». На сторінках газети протягом 1897 року друкувалася ціла серія статей С.Смаль-Стоцького з історії краю, які згодом накладом «Буковини» видано окремою книгою «Буковинська Русь. Культурно-історичний збірник». Це, власне, була перша історія української Буковини.

Отже, маємо всі підстави говорити про важливість полеміки між Б.Грінченком і М.Драгомановим в суспільно-політичному житті України не лише в плані її історико-культурного значення, з'ясування поєднання

інтернаціонального і національного, формування національних і державотворчих ідей, а й про те, що вона є важливим етапом у формуванні української публіцистики, її мовно-стильового аспекту. І саме тогочасна мова газети «Буковина», найбільш наближена до норм загальноукраїнської мовної практики, була тим чинником, який зумовив публікацію матеріалів полеміки на її сторінках.

Завдяки цій публікації «Буковина» набула значення загальноукраїнської газети (а про це і мріяв Б. Грінченко). На її сторінках часто друкувалися не лише буковинські, а й галицькі, наддніпрянські публіцисти. А це значною мірою сприяло виробленню мовостилю української публіцистики не лише Буковини.

Отже, активне формування публіцистичного стилю української літературної мови на Буковині припадає на кінець XIX століття.

Певні ознаки публіцистики ми вбачаємо у жанрі гуцульського фольклору – співанках-хроніках, або усних газетах: з-поміж інших творів усної народної творчості вони вирізняються реалістичним змістом, злободенною тематикою, використовували не тільки фольклорні мовні засоби, а і суспільно-політичну лексику, яка мові фольклору не притаманна.

Перші види публіцистичного жанру українською мовою з'явилися в альманасі «Руська Хата» (1877) (гостропубліцистичний характер мав розділ «Просвіта на Буковині» «Історії літератури руської» Омеляна Огоновського (1833-1894)). Вони визначались суспільно-політичною лексикою та засобами синтаксичної виразності.

Велика заслуга у творенні публіцистичного стилю на Буковині належить насамперед видатним діячам культури краю – С.Воробкевичу та Ю.Федьковичу. Їх публіцистичні виступи своєю творчою практикою розкрили стилістичні можливості української літературної мови, зокрема можливості в розвитку її публіцистичного різновиду.

Правда, у Ю. Федьковича маємо тільки 2 спроби публіцистичних виступів німецькою мовою. Надбанням громадськості вони стали вже після смерті письменника у перекладі українською мовою. Його публіцистичний хист пронизує, насамперед, поетичні твори і листування.

Активний розвиток публіцистичного стилю почався тільки з розвитком періодичної преси.

Визначальна роль у розвитку публіцистичного стилю у краї належить газеті «Буковина».

Важливим етапом у формуванні української публіцистики, її мовно - стильового аспекту стала полеміка між Б.Грінченком і М.Драгомановим.

Основним чинником, який зумовив публікацію матеріалів полеміки на сторінках газети, була найбільш наближена до норм загальноукраїнських українська мовна практика газети «Буковина».

Таким чином, мова буковинської періодики кінця XIX – поч. XX ст. становила вже складну, стилістично диференційовану систему, яка могла більш-менш повно задовольняти потреби української преси на Буковині, що виходила в той час. Уже тоді в газетних і журнальних статтях, написаних видатними українськими письменниками, вченими, громадськими діячами знаходимо високі зразки публіцистичного стилю.

Висновок до 2 розділу

Отже, становлення публіцистичного стилю української мови на Буковині у кінці XIX – на початку XX ст. відбувалось на основі різних джерел та під впливом багатьох історико-культурних чинників. До найважливіших витоків буковинської публіцистики зазначеного періоду відносимо співанки-хроніки та газетні і журнальні статті, видрукувані на сторінках буковинських періодичних видань, насамперед газети «Буковина»

Традиційні співанки-хроніки буковинських гуцулів – звернені безпосередньо до слухачів (аудиторії), злободенні, емоційні, з їх правдивою і

докладною інформацією – були прямим попередником літературної публіцистики буковинської преси не лише щодо свого жанрового призначення, а й щодо його мовностильового втілення.

Перші зразки друкованої української публіцистики маємо у альманасі «Руська хата» – це переднє слово С.Воробкевича, гостро публіцистичний розділ «Просвіта на Буковині» О.Огоновського, стаття Н.Шкургана «Дещо о науці». Публіцистика стала поєднуючою ланкою у спілкуванні інтелектуальної верстви з народом. Впливаючи на «звичайного» читача, вона розвивала його, залишаючи право на життя лише найнеобхіднішому, найзрозумілішому, об'єднаному спільним етнопсихолінгвістичним змістом, закладеним у мовно-літературній традиції національної культури, відсіваючи усе непридатне для цієї культури.

Часопис «Буковина» – яскравий приклад такого процесу. Він з'явився тоді, коли існувало вже багато галицьких часописів, але значно пережив їх. На відміну від багатьох інших буковинських недовготривалих видань, «Буковина» проіснувала майже 34 роки і, що найголовніше, на її сторінках у час роз'єднаності українських земель друкувалися найвизначніші діячі української культури як галицької, так і наддніпрянської України. На шпальтах «Буковини» відбулась, наприклад, дискусія між Б. Грінченком і М. Драгомановим, яка стала певною віхою у процесі становлення української літературної мови, її мовностильового аспекту.

ВИСНОВКИ

Мова газети – поняття багатогранне, оскільки на шпальтах газети представлені всі стилі літературної мови: інформаційна хроніка витримана в діловому стилі; урядові постанови, резолюції, дипломатичні документи – в офіційно-діловому; численні статті та економічні аналізи відповідають науковому стилю; у фейлетонах та нарисах поєднуються художній та розмовний стиль. Реалізуючи такі різноаспектні функції, як повідомлення і вплив, мова газети не може обмежитися рамками одного якогось стилю. Мова газетної публіцистики має свої власні принципи відбору і використання мовних засобів, покликаних привертати увагу читача.

Активне формування публіцистичного стилю української літературної мови на Буковині припадає на кінець XIX століття. Первісними витокami буковинської публіцистики вважаємо своєрідний жанр гуцульського фольклору – співанки-хроніки. З-поміж інших творів усної народної творчості вони вирізняються безпосереднім зверненням до аудиторії, реалістичним змістом, злободенною тематикою, використанням не тільки фольклорних мовних засобів, а й суспільно-політичної лексики, яка мові фольклору не притаманна.

Перші види такого літературного публіцистичного жанру, як передмова, з'явилися українською мовою в альманасі «Руська Хата» (1877). Гостропубліцистичний характер мав розділ «Просвіта на Буковині» «Історії літератури руської» Омеляна Огоновського (1833–1894). Вони визначались суспільно-політичною лексикою та засобами синтаксичної виразності. Велика заслуга у творенні публіцистичного стилю на Буковині належить, насамперед, видатним діячам культури краю – С. Воробкевичу та Ю. Федьковичу. Їх публіцистичні виступи розкрили і примножили стилістичні ресурси української літературної мови, зокрема, її можливості в розвитку публіцистичного різновиду.

Активне становлення публіцистичного стилю почалося тільки з появою україномовної періодичної преси. Визначальну роль у цьому процесі відіграла газета «Буковина», редагована Ю.Федьковичем, публіцистичний хист якого засвідчують, насамперед, його поетичні твори і листування. Важливим етапом у формуванні української публіцистики, її мовностильового аспекту стала полеміка між Б. Грінченком і М. Драгомановим, у тому числі і щодо шляхів розвитку української літературної мови. Основною підставою, яка зумовила публікацію матеріалів полеміки на сторінках газети «Буковина», була найбільш наближена до тогочасних загальноукраїнських норм її мовна практика. Таким чином, в умовах тогочасної східноукраїнської негачії українського публіцистичного слова, галицького вузьколокального мовного «егоїзму», буковинська преса кінця XIX – початку XX ст. стала осередком формування публіцистичного стилю.

Мова публіцистики Буковини досліджуваного періоду створювалась за найкращими зразками європейської публіцистики того часу. Вона була густо пересипана емоційно-експресивними елементами викладу, що зумовлювалося постійним пошуком засобів вираження експресії, оптимальних засобів впливу. Мова буковинської публіцистики була в основному літературною, хоч вплив місцевих говірок, звичайно, позначився. Особливість і краса української мови на Буковині і полягає у взаємозв'язку загальнонародного, літературного і вузьколокального, діалектного у лексиці й фразеології. Такий взаємозв'язок на межі двох рівнів мови сприяв збагаченню загальнонародної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балли Ш. Французская стилистика. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
2. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства: Історія вивчення української мови. – К.: Вища школа, 1991. – 232 с.
3. Білодід І. К. Києво-могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов: Нариси з історії української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1979. – 199с.
4. Білодід І.К. Питання розвитку мови радянської художньої прози. – К.: Вид-во АН УРСР, 1955. – 328с.
5. Білодід І.К. Сучасна українська літературна мова. В 5-ти кн. - К., 1973.- Кн.5: Стилїстика. - 588 с.
6. Білодід І.К., Ващенко В.С. Фольклорний компонент основи художньо-естетичних засобів мови // Про культуру мови. – К.: Наук. думка, 1964. – С.176-188.
7. Білодід І.К. Вчення М.В. Ломоносова про три стилі і його значення в історії російської і української літературних мов. – К., 1961. – 36 с.
8. Білодід І.К. та інші. Співвідношення стилів української літературної мови в порівнянні з іншими східнослов'янськими в період творення літературних мов. – К.: Вид-во Акад. Наук УРСР, 1963. – 40 с.
9. Будагов Р.А. Борьба идей и направлений в языкознании нашего времени. – М: Наука, 1978. – 248 с.
10. Будагов Р.А. Литературные языки и языковые стили. - М.: Высш. шк., 1967. – 376 с.
11. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів укр. мови. – К.: Наук. думка, 1990. – 214 с.
12. Виноградов В.В. Избранные труды. Поэтика русской литературы. М.: Наука, 1976. – 512 с.
13. Виноградов В.В. Итоги обсуждения вопросов стилистики // – Вопросы языкознания. - 1955. - №1. - С. 73.

14. Виноградов В.В. Наука о языке художественной литературы и ее задачи (На мат-ле рус. лит.). – М., 1958. – 51 с.
15. Виноградов В.В. О языке художественной литературы. –М.: Гослитиздат, 1959. - 654 с.
16. Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики. – М.: Высш. школа, 1981. – 320 с.
17. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1963. – 255с.
18. Винокур Г.О. Избранные работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1959. – 492 с.
19. Винокур Г.О. Филологические исследования. Лингвистика и поэтика. – 1990. - 452 с.
20. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
21. Дей О.І. Співанки-хроніки як жанр народної поезії // Розквіт економіки і культури Радянської Буковини. – Львів.: Вид-во ЛДУ, 1969. – С. 101 – 106.
22. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці у двох томах. – К.: Наукова думка, 1970. – Т.1. – 482 с.
23. Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці: У 2 т. – К.: Наукова думка, 1979. – Т.2. - 531 с.
24. Ефимов А.И. О языке художественных произведений. – М.: Учпедгиз, 1954. – 288 с.
25. Ефимов А.И. Об изучении языка художественных произведений. – Минск, 1953.- 190с.
26. Ефимов А.И. Стилистика художественной речи. – М., 1961. – 519 с.
27. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (Стилістика та культура мови) / Інститут укр. мови НАН України, Укр. науково-виробн. центр “Рідна мова”. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.

28. Єрмоленко С.Я. Стилістика сучасної української літературної мови в контексті слов'янських стилістик // Мовознавство. - №2-3. - 1998. – С.25 - 36.
29. Єрмоленко С.Я. Фольклор і літературна мова. – К.: Наук. думка, 1987.– 247 с.
30. Єфремов С. Історія українського письменства. - К.: Femina, 1995. - 686 с.
31. Жанри і стилі в історії української мови / Відп. ред. С.Я. Єрмоленко. - К.: Наукова думка, 1989. – 288 с.
32. Животко Аркадій. Історія української преси: Навчальний посібник для студентів факультетів журналістики вищих закладів. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 960 с.
33. Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси (до середини 90-х років XIX століття). – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 412 с.
34. Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX століття). – К. : Наукова думка, 1970. –300 с.
35. Зелінська А.В. Українська наукова періодика кінця XIX – початку XX століття як джерело формування сучасної науки // Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення II Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (21-22 грудня 1994 р). - Львів-Житомир, 1994. – С.16-20.
36. Історія української преси. XX століття. Хрестоматія. – К.: Наша культура і наука, 2001. – 352 с.
37. Коваль А.П. Мовні засоби української прогресивної публіцистики кінця XIX – поч. XX ст.: Дис...канд.філол.наук. – К., 1954. – 330 с.
38. Кожина М.М. До основ функціональної стилістики // Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики. – К.: Наук. думка, 1972. - С.21 - 32.
39. Кожина М.Н. К основаниям функциональной стилистики. – Пермь, 1968. – 251 с.

40. Кожина М.Н. Проблемы специфики и системы функциональных стилей. – М.: Наука, 1970. – С.3-13.
41. Кожина М.Н. Стилистика и некоторые ее категории: К постановке вопроса. – Пермь, 1961. – 23 с.
42. Колесса Ф.М. Українська народна пісня в найновішій фазі свого розвитку // Колесса Ф.М. Фольклористичні праці. – К.: Наукова думка, 1970.
43. Костомаров В.Г. Русский язык на газетной полосе. М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1971. – 267 с.
44. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. – Львів: Літопис. – 2000. – 614 с.
45. Маковей О. З життя і письменства // ЛНВ. – 1898. – Т.2. – С.111-126 другої пагінації.
46. Маковей О. П'ятидесятилітній ювілей руської публіцистики // Літературно-Науковий Вісник. – 1896. – Т.2. – С.181-191.
47. Мамалыга А.И. Закономерности системно-структурной организации публицистического текста: Автореф. дис... д-ра филол. наук 10.02.01 / КГУ им.Т.Г. Шевченко – К, 1987. – 35с.
48. Мамалыга А.И. Структура газетного текста. – К.: Вища школа, 1983. – 137 с.
49. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови. – К.: Наук.думка, 1977. – 237 с.
50. Мова сучасної масово-політичної інформації. – К.: Наук. думка, 1979.– 250 с.
51. Мукомела О. Публіцистика: Утвердження української ідеї // Історія української преси: ХХ століття. Хрестоматія. – К.: Наша культура і наука, 2001. – С.7-17.
52. Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. – Харків: Вища школа, 1985. – 152 с.

53. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). – К.:ТОВ “Міжнар. фін. агенція”, 1997. – 303с.
54. Панфилов А.К. История становления публицистического стиля современного русского литературного языка. Автореф. дис... д-ра філол. наук 10.02.01 МГУ. – М., 1974. – 42 с.
55. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. – К.: Наук.думка, 1976. – 287 с.
56. Погрібний А.Г. Борис Грінченко: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1988. – 269 с.
57. Потебня А.А. Теоретическая поэтика / Сост. А.Б. Муратов. – М.: Высш. шк. – 1990. – 342 с
58. Потебня А.А. Из записок по теории словесности. – Харьков, 1905.
59. Потебня А.А. Эстетика и поэтика. – М.: Искусство, 1976. – 614 с.
60. Різун В.В. та ін. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту / Різун В.В., Мамалига А.І., Феллер М.Д. – К.: РВЦ “Київський ун-т”, 1998. – 335 с.
61. Романець О.С. Коментар до перекладу статті Ю. Федьковича «Щоб не було пізно» // Ластівка. - 1994. - №4. - С.40-42.
62. Романюк М.М. Українська преса Північної Буковини (1870-1948 рр.). – Львів, 1998. – 200 с.
63. Романюк М.М., Галушко М.В. Українські часописи Північної Буковини (1870-1940 рр.). Іст.-бібліографічне дослідження. – Львів, Фенікс, 1999. – 428 с.
64. Романюк Мирослав. Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870-1940 рр.). – Львів, Фенікс, 2000. – 586 с.
65. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К.: АртЕк, 2001. –392 с.

66. Сердобинцев и др. Лингвистический анализ текста: Учебное пособие - Саратов, 1980. – 80 с.
67. Синельникова Л.Н. Расширение пространства стилистической нормы как фактор её изменения. // Вісн. луган. держ пед. ін-ту ім. Т. Шевченка. – 1997. - № 2. – С. 57 – 60.
68. Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь: Культурно-історичний образок// Зелена Буковина. – 1996. - № 3 – 4. – 1997. - № 1. – С.57 – 160.
69. Стилистика русского языка: Жанрово-коммуникативный аспект стилистики текста / Виноградова В.Н., Винокур Т.Г., Еремина Л.И. и др.; Отв. ред. Кожин А.Н.; АН СССР, Ин-т рус.яз. – М.: Наука, 1987. – 236 с.
70. Стель і час. Хрестоматія. – К.: Наук.думка, 1983. – 249 с.
71. Тарновецька Л.О.,Клим І. Мова української реклами кінця ХІХ століття(за матеріалами газети «Буковина»)// Українська мова на Буковині. Матеріали Всеукраїнської конференції, присвяченої 160-річчю від дня народження Ю.Федьковича (13-15жовтня 1994р.),- Чернівці. Рута,1994. – С.99 – 102.
72. Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики. – К.: Наук.думка, 1972.
73. Ткач Л.О. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.–Ч.1. Матеріали до словника. - Чернівці: Рута, 2000. – 407 с.
74. Українка Леся. Твори. – К.:Держлітвидав,1954. – Т.4. – С. 339.
75. УЛЕ. - К.: УЕ, 1990. - Т.2
76. УЛЕ. - К.: УЕ, 1995. - Т.3
77. Франко И. Южнорусская литература // Энциклопедический словарь: Издатели Ф.А.Брокгауз и И.А.Ефрон. – СПб, 1904. – Т.41. – С.300-326.
78. Франко І. Листи:1886 – 1894 //Зібр.творів: у 50 т.- Т.49. - 810 с.
79. Франко І. Реалісти чи кар'єристи // Життє і слово. – 1896. – Т.5. – С.74-82.
80. Чапленко
81. Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К.: Радянська школа, 1962. – 144 с.

82. Шевельов Ю.В. Традиція і новаторство в лексиці і стилістиці І.П.Котляревського. - Чернівці: Рута, 1998. – 78 с.
83. Шмелев Д.Н. Русский язык в его функциональных разновидностях. – М.: Наука, 1977. – 166 с.
84. Шухевич В. Гуцульщина: Вид.2. Верховина. – 1999. – Ч.3. –С.195 – 250.Репринтне видання.
85. Юрійчук М.І. Забута пересторога. - «Буковинський журнал». - 1994. - № 3-4. - С. 124-130.
86. Prague school reader in linguistics. – Bloomington, 1964. – 263 p.
87. Stylistyka: Styl i gatunek. –Стиль и жанр. – Opole: Uniwersytet Opolski.Instytyt filologii Polskiej. 1999., - 392 с.
88. Urabie Jheorhie/balada populară română//București: Editura Academiei, 1966. – P.295 – 299.